

Хмельницький національний університет
Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту
Кафедра психології та педагогіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Другий (магістерський)
Скритий рівень

**ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**
Назва теми

Галузь знань - 05 Соціальні та поведінкові науки


Шифр - назва галузі знань

Спеціальність - 053 Психологія

Шифр - назва спеціальності

Шифр 24248
номер ІНП

Виконала: студент II курсу, групи ППмз-23-2  Аліна ШЕРЕМЕТА
Підпис Іншімк, проведена

Керівник: кандидат педагогічних наук, доцент  Людмила ДЖИГУН
Підпис Іншімк, проведена

До захисту допускаю:
Зав. кафедри психології та педагогіки
доктор психологічних наук, професор

 Тайсія КОМАР
Підпис Іншімк, проведено

12 12.01.2024 2024 р.

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет здоров'я, психології, фізичної культури та спорту

Кафедра психології та педагогіки

Освітній рівень другий (магістерський)

Галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітня програма освітньо-професійна програма «Психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри психології та

педагогіки



Таїсія КОМАР

підпис

протокол № 5 від 14 грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Аліни ШЕРЕМЕТИ

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності»

Керівник кваліфікаційної роботи: Людмила ДЖИГУН, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри психології та педагогіки

Затверджено наказом ректора університету від 26 серпня 2024 р. № 60

2. Строк подання здобувачем роботи на кафедру 2 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: матеріали звіту з переддипломної практики, комплекс методів та методик дослідження: методика «Незакінчені пропозиції», що розроблена авторами Д.М. Сакс та С. Леві, методика визначення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра, шкала загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема General Self-Efficacy Scale. GSE, Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (адаптація українською мовою І.Галецька).

4. Зміст кваліфікаційної роботи: Вступ, РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, 1.1 Сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності, 1.2 Особливості психічного розвитку в студентському віці, 1.3 Формування готовності психолога до майбутньої професійної діяльності, РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, 2.1 Організація та методика проведення дослідження, 2.2 Аналіз результатів дослідження, 2.3 Обґрунтування рекомендацій щодо розвитку готовності до професійної

діяльності майбутніх психологів, Висновки до розділу. Висновки, Перелік джерел посилання.

5. Перелік графічного матеріалу: 4 таблиці, 4 рисунки.


Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

Дата видачі завдання 14 грудня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань	До 02 січня 2024 р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми	До 03 березня 2024 р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи	До 01 вересня 2024 р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи	До 10 вересня 2024 р.	виконано
5	II розділ кваліфікаційної роботи	До 01 жовтня 2024 р.	виконано
6	Загальні висновки	До 01 листопада 2024 р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи	До 01 грудня 2024 р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи	09 листопада 2024 р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	19 грудня 2024 р.	виконано

Здобувач  Аліна ШЕПЕМЕТА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник роботи  Людмила ДЖИГУН
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

АНОТАЦІЯ

Тема кваліфікаційної роботи «Особливості готовності майбутніх психологів до професійної діяльності»

Здобувач Аліна ШЕРЕМЕТА

Ім'я, прізвище

Керівник Людмила ДЖИГУН

Ім'я, прізвище

Кваліфікаційна робота включає 79 сторінок, 4 таблиці, 4 рисунки, перелік джерел посилання складає 41 найменування.

Ключові слова: поняття «готовність», психологічна готовність, професійна готовність.

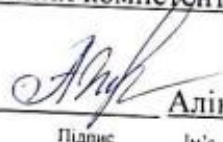
Об'єктом дослідження є процес підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.

Предметом дослідження є психологічні особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

За результатами дослідження розроблено рекомендації викладачам щодо розвитку готовності до професійної діяльності майбутніх психологів.

Отримані в процесі дослідження наукові результати будуть використані у підготовці студентів-психологів до практичної діяльності, сприяючи розвитку їх професійних компетентностей.

Дипломник



Аліна ШЕРЕМЕТА

Підпис

Ім'я, прізвище

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту 2 грудня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	7
1.1 Сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності.....	7
1.2 Особливості психічного розвитку в студентському віці	17
1.3 Формування готовності психолога до майбутньої професійної діяльності	23
Висновки до розділу	32
РОЗДІЛ 2.ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	34
2.1 Організація та методика проведення дослідження	34
2.2 Аналіз результатів дослідження	39
2.3 Обґрунтування рекомендацій щодо розвитку готовності до професійної діяльності майбутніх психологів	49
Висновки до розділу	67
ВИСНОВКИ	69
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ	Error! Bookmark not defined.

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена зростаючою потребою суспільства у фахівцях-психологах, які б відповідали сучасним європейським стандартам і були здатні ефективно виконувати професійні обов'язки. Сьогодні в освіті відбуваються важливі зміни, спричинені науково-технічним прогресом, інформатизацією суспільства, швидким розвитком різноманітних соціальних мереж. Поточний стан вищої освіти призводить до необхідності по-новому подивитись на проблеми підготовки фахівців, формування інтелектуального та творчого потенціалу особистості, а також проблему формування психологічної готовності до професійної діяльності. В останні роки опиняється у фокусі дослідницької уваги, більше уваги приділяється професійній підготовці студентів у майбутній професії. Природно, що з успішності та міцності знань можна визначити якість засвоюваності інформації. Молодий фахівець після випуску з університету потребує певного часу для адаптації до нових умов. Процес навчання та безпосередня професійна діяльність значною мірою відрізняються один від одного, тому психологічна готовність відіграє значну роль у швидкості молодого педагога у пошуку роботи та впровадженні у педагогічний колектив

Психолог має працювати через свою особистість, адже саме особистісний вплив є основним інструментом допомоги клієнтам. Таким чином, у сучасній освітній системі постає завдання формування особистісної та функціональної готовності психолога. Особистісна готовність охоплює ціннісно-мотиваційні та емоційні якості, такі як відповідальність, емпатія та емоційна стійкість, які дозволяють спеціалісту зберігати ефективність у роботі. Функціональна готовність передбачає вміння застосовувати психологічні методики та технології, що забезпечують якісне виконання професійних завдань. З огляду на сучасні динамічні зміни у технологіях та соціальному житті, необхідна підготовка психологів до роботи в умовах постійних трансформацій. Саме тому дослідження

шляхів розвитку професійної готовності майбутніх психологів є актуальним завданням для забезпечення ефективності їхньої роботи в майбутньому.

Теоретичну базу дослідження становлять праці провідних учених, які вивчали різні аспекти формування готовності до професійної діяльності. Зокрема, значний внесок у розробку поняття і структури професійної готовності зробили О. Абдуліна, Л. Долинська, Є. Клімов, В. Крутецький, Н. Кузьміна, М. Левченко, А. Маркова, В. Слатьонін, Т. Яценко та інші. Вони досліджували компоненти, які складають базу для ефективної професійної діяльності, а також структурні елементи готовності психологів.

Питання рівнів сформованості психологічної готовності, важливих для професійної діяльності, досліджували М. Боришевський, А. Ганюшкін, М. Дьяченко, Л. Кондрашова та інші, зокрема через розробку критеріїв для оцінки готовності студентів. Окремо, гуманістичний підхід до особистості психолога як основного інструменту в професійній діяльності представлений у роботах О. Бондаренка, Л. Бурларчука, С. Максименка, Н. Коломінського та Т. Титаренко. Дослідження Н. Антонової та Т. Канівець зосереджені на проблемах діагностики та розвитку психологічної готовності до професії. У той же час, Х. Дмитерко-Карабин акцентує на важливості мотиваційної готовності, а Ю. Калюжна – на розвитку професійної готовності в навчальному процесі.

Об'єктом дослідження є процес підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.

Предметом дослідження є психологічні особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити психологічні особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати сутність поняття «готовність до професійної діяльності» у науковій літературі.

2. Розглянути психологічні особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

3. Здійснити емпіричне дослідження особливостей розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

4. Розробити та обґрунтувати рекомендації викладачам щодо розвитку готовності до професійної діяльності майбутніх психологів.

Гіпотезою дослідження виступило припущення, що психологічна готовність студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності має певні відмінності серед студентів першого та останнього курсів.

Методи дослідження: *теоретичні* (аналіз, синтез, порівняння та узагальнення наукових джерел з проблеми дослідження); *емпіричні* (тестування студентів); *методи кількісної та якісної обробки даних*.

Практичне значення дослідження полягає у розробці рекомендацій викладачам щодо розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності. Ці рекомендації можуть бути використані у підготовці студентів-психологів до практичної діяльності, сприяючи розвитку їх професійних компетентностей.

Експериментальна база дослідження. Емпіричне дослідження проводилось серед 62 студентів 1 та 5 курсів спеціальності «Психологія» Хмельницького національного університету, з них першого курсу – 32 особи, п'ятого курсів – 30 осіб. Загальна кількість піддослідних становила 62 людини. Дослідження було проведено в травні 2024 року.

Апробація результатів дослідження відбувалась шляхом публікації статті в збірнику наукових праць студентів «Науковий пошук молодих дослідників» ДЗ «Луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024 р.

Структура роботи: кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, двох розділів, висновків та переліку джерел посилання.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Сутність поняття психологічної готовності до професійної діяльності

Поняття «готовність» вперше з'явилося ще на початку ХХ століття, коли стало необхідним створення моделі активності особистості в різних життєвих сферах. Першими, хто розглядав це поняття, були такі вчені, як Д. Кац, Г. Олпорт, Г. Сміт та В. Томас. Згодом це питання стало цікавити й інших науковців, зокрема білоруських дослідників М. Дьяченка та Л. Кандибовича. Саме вони ввели в науковий обіг термін «психологічна готовність до діяльності», підкреслюючи його значущість для професійної підготовки. У своєму навчальному посібнику «Психологія вищої школи» дослідники розглянули основи формування готовності студентів до трудової діяльності після завершення навчання. Вони описали психологічну характеристику цієї готовності, акцентуючи на особливих рисах, що допомагають молодим спеціалістам адаптуватися до професійного життя. Вчені виділили також передумови та шляхи розвитку цієї готовності, наголошуючи на її важливості для успішної трудової діяльності. В їхньому тлумаченні «психологічна готовність» охоплює набір знань, навичок та особистісних якостей, які забезпечують активну та ефективну участь людини у професійній діяльності. Це визначення стало базовим у педагогіці та використовується в багатьох наукових підходах до професійного розвитку [1, с.43-44]. Стан готовності демонструє рівень професійної компетентності особистості та її здатність адаптуватися до складних завдань. Готовність також можна розглядати як своєрідний підсумок накопиченого досвіду, який проявляється у здатності ефективно виконувати професійну діяльність. Тобто, це інтеграція психологічних станів та особистісних

якостей, яка дозволяє спеціалісту швидко і якісно виконувати свої професійні функції.

Високий інтерес до вивчення психологічної готовності обумовлений двома основними причинами. По-перше, це базове питання психології розвитку особистості, де «психологічна готовність» розглядається як важлива особистісна якість, яка забезпечує можливості для її постійного саморозвитку в теперішньому часі та в перспективі, а також відображає її ставлення до себе та до навколишнього світу. По-друге, аналіз різних проявів психологічної готовності є надзвичайно значущим для практичної психології, оскільки він дозволяє краще розуміти механізми й умови послідовних змін у структурі особистості. Це знання сприяє виявленню шляхів досягнення цілісного професійного розвитку та успішної інтеграції особистості у професійне середовище[11,с.32].

Психологічна готовність до професійної діяльності включає як набір професійних знань, умінь і навичок, так і низку особистісних рис, які допомагають ефективно виконувати професійні обов'язки. До них належать переконання, педагогічні здібності, професійний інтерес, розвинена пам'ять, критичне мислення, зосередженість, а також педагогічна спрямованість думки. Важливу роль відіграють працездатність, емоційність і моральні цінності, які дозволяють фахівцю бути стійким у своїй роботі та емоційно підтримувати клієнтів. Основою готовності є психічні процеси і властивості, що формують базові якості особистості. Саме ці особистісні риси та психологічні характеристики створюють основу для усвідомлення майбутнім спеціалістом значущості своєї професії, його ролі в ній, а також ефективних методів і підходів до роботи[18,с.99].

Психологічна готовність охоплює не лише професійні вміння, але й моральні якості особистості, що визначають її ставлення до професійної діяльності. Це включає баланс між свідомими установками і поведінковими реакціями, а також здатність поєднувати суб'єктивний досвід із об'єктивними вимогами професії.

Психологічну готовність можна уявити як інтеграцію інтелектуальних, емоційних та вольових якостей, що формують гармонійний образ спеціаліста. Вона також охоплює професійно-моральні цінності, бажання розвиватися, а також певні звички та практичні навички, необхідні для успішної діяльності. Педагогічні здібності, які є важливим компонентом, допомагають не лише в професійному спілкуванні, але й у взаємодії з людьми на більш глибокому рівні. Таким чином, психологічна готовність до професійної діяльності – це синтез знань, особистісних характеристик і моральних переконань, які створюють фундамент для ефективної роботи та самореалізації фахівця[22,с.238].

Психологічна готовність — це вираження сутнісних характеристик і станів особистості. Вона є не лише окремою рисою чи якістю людини, а й узагальненим показником її діяльності, що відображає рівень професійної спроможності. З одного боку, готовність до професійної діяльності включає сукупність знань, умінь і навичок, а з іншого — особистісні риси: переконання, професійні здібності, інтереси, пам'ять, мислення, здатність концентруватися, спрямованість думок, працездатність, емоційну стабільність і моральний потенціал, які забезпечують ефективність у виконанні професійних обов'язків. Основу психологічної готовності складають психічні процеси і властивості, які є базою для розвитку особистісних якостей. Психологічні характеристики, моральні якості та особливості особистості слугують платформою для формування професійного ставлення до праці, усвідомлення професійних обов'язків, пошуку оптимальних шляхів виконання завдань, а також для співвіднесення власних здібностей з можливостями[24,с.2-3].

Суть психологічної готовності включає моральні й психологічні якості, які проявляються в інтеграції свідомості та поведінки, об'єктивних і суб'єктивних сторін свідомості. Зміст психологічної готовності розкривається через комплекс характеристик: інтелектуальні, емоційні, вольові властивості, професійні

переконання, потреби, звички, знання та професійні навички, що гармонізують об'єктивні та суб'єктивні умови для досягнення високого рівня готовності. Як психічний стан, готовність виникає в момент вирішення конкретних завдань, демонструючи як особистісні риси, так і вимоги конкретної ситуації, що впливають на успішність дії. Особистісний підхід до готовності підкреслює її як ключовий і необхідний компонент розвитку особистості загалом.

Вольові якості, що сприяють психологічній готовності до професійної діяльності, включають кілька ключових аспектів. Перш за все, цілеспрямованість визначається як здатність управління робочими процесами, що базується на чітко окресленій меті. Також важливими є самовладання та витримка, які дозволяють зберігати контроль над собою в різних ситуаціях. Наполегливість виявляється у здатності тривало і безперервно прикладати зусилля для досягнення поставлених цілей. Ініціативність охоплює готовність психолога виявляти творчий підхід до вирішення проблем, що виникають у процесі діяльності. Рішучість полягає в умінні своєчасно приймати обдумані рішення і без зволікань переходити до їх реалізації. Самостійність, в свою чергу, передбачає відносну незалежність від зовнішніх впливів. Важливим є також самокритичність, яка дозволяє виявляти свої помилки, неправомірні дії та прагнути їх виправити. Психофізіологічний аспект психологічної готовності включає впевненість у власних силах, а також прагнення доводити розпочаті справи до кінця. Здатність управляти своєю поведінкою і поведінкою інших, разом з професійною працездатністю, активністю та саморегулюванням, також сприяє успішному виконанню професійних обов'язків. Важливими характеристиками є урівноваженість, витримка та динамічний темп роботи. Пізнавально-операційний аспект готовності визначає професійну спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, а також педагогічного мислення і здібностей. Дані компоненти необхідні для успішного виконання професійної діяльності. Оцінюючий компонент включає самооцінку

рівня професійної підготовки та психологічної готовності, а також узгодженість процесу розв'язання професійних завдань із оптимальними психологічними зразками[34].

Таким чином, готовність до професійної діяльності можна розглядати як інтеграцію особистісних якостей, які визначають здатність індивіда до активної участі в діяльності. Серед цих якостей можна виділити позитивне ставлення до професійної діяльності, характерологічні риси, стійкі інтелектуальні почуття, а також певний набір знань, умінь та навичок у відповідній сфері. Психологічні особливості, як у сенсорній, так і в розумовій діяльності, повинні відповідати специфіці обраної професії.

Розглянемо особливості поняття «професійна готовність» та специфіку її розвитку з урахуванням типу діяльності та обраної професії. Я. Чаплак, Н. Гаркавенко та І. Солійчук представили акмеологічну модель готовності до професійної діяльності, засновану на особистісно-акмеосинергетичному підході, який спрямований на розвиток особистісно-професійних якостей у психологів-консультантів. Вони описали програму й методику, що сприяє формуванню професійної готовності, та підкреслили важливість таких принципів, як прагнення до самовдосконалення, системний підхід, рефлексивність, комплексність, особистісна зрілість і самоорганізація на високому рівні. У цій концептуальній моделі професійної готовності психологів-практиків виділяють три взаємопов'язані компоненти: особистісний, теоретичний та практичний[37,с.253].

Згідно з дослідженнями з підготовки шкільних психологів до консультативної діяльності, Я. Чаплак виділив основні складові професійної готовності.

1. Особистісний компонент охоплює психологічну підготовку, яка захищає від непрофесіоналізму. Він включає сформовану професійну мотивацію, усвідомлений вибір діяльності, здатність до об'єктивної самооцінки, навички

самовиховання й самовдосконалення, впевненість у власних силах, психологічну стійкість і задоволеність обраною професією.

2. Теоретичний компонент формування готовності складається зі знань основ консультування, що охоплюють ключові теоретичні підходи, принципи професійної орієнтації, гуманізм, орієнтацію на суспільно-особистісну співпрацю та партнерські відносини.

3. Практичний компонент охоплює знання конкретних методик і прийомів консультування[40,с.81].

Дослідники наголошують, що для формування особистісно-акмеологічної готовності майбутніх психологів важливо застосовувати соціально-психологічні тренінги. Для розвитку особистісного компоненту пропонуються такі методи, як групова дискусія, мотиваційні вправи, активізація оперативних навичок та регулятивних якостей. Теоретичний компонент рекомендують розвивати через навчальні бесіди, групову дискусію, роботу в команді, ділові ігри, моделювання інформаційних ситуацій і тестування. Практичний компонент вдосконалюється за допомогою роботи в команді, обговорення досвіду консультування, моделювання різних консультативних ситуацій та виконання практичних вправ.

Як стверджує Я. Чапак основним інструментом розвитку професійної готовності є спеціально розроблений комплекс тренінгів. У навчальній програмі важливу роль відіграють вправи, спрямовані на розвиток мотивації, знань і регулятивних навичок, що формують професійну компетентність майбутнього психолога[37,с.264].

Т. Ковалькова розглядає структуру готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній сфері як комплекс знань, практичних навичок та важливих психологічних якостей, які забезпечують досягнення результатів, що відповідають вимогам цієї діяльності. Дана готовність також виступає основою для саморозвитку та самореалізації особистості в процесі професійної роботи.

Дослідниця визначає кілька критеріїв, які свідчать про рівень сформованості готовності психолога до професійної діяльності:

- особистісна готовність: включає в себе емоційну стабільність, мотивацію та систему цінностей.
- когнітивна готовність: охоплює знання про професійну діяльність психолога та специфіку авіаційної галузі.
- інтерактивна готовність: вказує на розвиток умінь і навичок, які є необхідними для професійної практики психолога.
- рефлексивна (оцінна) готовність: полягає у здатності студента прогнозувати та адекватно оцінювати свої дії, а також вміння оцінювати рівень власної підготовленості до професійної діяльності[23,с.165].

Таким чином, Т.Ковалькова підкреслює, що ці критерії є важливими елементами, які формують готовність до професійної роботи в контексті авіаційної сфери, сприяючи розвитку компетентностей майбутніх психологів.

Вивчаючи роботи різних авторів слід відзначити наступну структуру психологічної готовності (рис.1.1.)



Рис.1.1. Структурні компоненти психологічної готовності[15]

Розглянемо кожен елемент детальніше. Орієнтаційний компонент включає схильність і зацікавленість до професійної діяльності. Бажання відповідати критеріям та специфіці обраної студентом професійної діяльності.

Мотиваційний компонент характеризується бажанням навчатися у обраному ВНЗ, за обраною спеціальністю, та виконувати обов'язки відповідно до нового статусу; мотивація є першим обов'язковим компонентом навчально-професійної діяльності, можливо як внутрішньої, і зовнішньої стосовно неї, але завжди буде внутрішньою характеристикою особистості як суб'єкта даної діяльності.

Особистісний компонент реалізується через виховання в собі особистісних якостей, волі та емоцій, що більшою мірою поглиблюють професійну готовність до обраної діяльності.

Когнітивний компонент повною мірою проявляється у вигляді зацікавленості отримання необхідних знань, розвитку відповідних умінь та опрацювання навичок.

Операційний компонент передбачає комплекс необхідних психологічних ресурсів та засобів, для грамотного їх використання при здійсненні професійної діяльності для досягнення необхідних цілей та виконання певних завдань, передбачені нормативними вимогами[18.с.99].

Варто зазначити що О. Матвієнко розглядає готовність майбутніх вчителів до творчої навчально-виховної діяльності як комплекс особистісних, психологічних та професійних характеристик, що включає ціннісно-мотиваційні, змістовно-процесуальні та дієво-операційні аспекти педагогічної діяльності. Це забезпечує ефективну педагогічну взаємодію в навчальному процесі. Дослідниця також розділяє готовність на загальну методичну та індивідуальну психологічну. Загальна методична готовність формується під час навчання у вищих навчальних закладах і включає знання з профільних предметів і методик їх викладання, а також дисципліни психолого-педагогічного циклу[22,с.238].

Особистісна психологічна готовність формується в процесі професійної адаптації, залежить від рівня загальної психологічної підготовленості, реальних умов діяльності та підтримки досвідчених фахівців. О. Ковальчук визначає

готовність майбутнього вчителя математики до професійної самореалізації як структуроване, багатокomпонентне особистісне утворення, яке охоплює професійну спрямованість, систему знань, умінь і навичок, розвинені педагогічні здібності, творчий потенціал та здатність протистояти труднощам і самовдосконалюватися впродовж життя.

У структурі готовності майбутнього вчителя виділяються такі елементи:

1. Професійна спрямованість: яка включає професійні інтереси, ціннісні орієнтації, мотивацію до самореалізації та вдосконалення, а також потреби, що формують готовність до професійної діяльності.

2. Система знань, умінь і навичок що передбачає наявність знань, необхідних для організації навчально-виховної діяльності, а також здатність застосовувати їх на практиці.

3. Розвинені педагогічні здібності мається на увазі вдосконалення особистих якостей та індивідуальних здібностей, вироблення власного стилю роботи та орієнтація на творчість у професійній діяльності.

4. Творчий потенціал який охоплює самоосмислення, самопроекування, усвідомлення важливості професійної самореалізації, а також впевненість у власних можливостях управляти навчально-виховним процесом і контролювати результати власної діяльності[27,с.172].

Дані компоненти формують основу для успішної реалізації професійних обов'язків вчителя в умовах сучасної освітньої системи.

Психологічна готовність до творчої професійної діяльності, за словами В. Моляко, є критично важливим аспектом у підготовці фахівців, оскільки вона визначає їх здатність ефективно реалізовувати творчі завдання в умовах невизначеності та змінності. На думку дослідниці, ця готовність включає не лише вольові якості, а й особистісні риси, що сприяють адаптації до нових ситуацій. Однією з ключових складових психологічної готовності, за В. Моляко, є гнучкість

мислення, яка дозволяє фахівцям швидко знаходити нестандартні рішення та адаптувати свої підходи до вирішення завдань. Дослідниця також наголошує на важливості розвитку креативності, яка стимулює нові ідеї та інноваційні рішення у професійній діяльності. Вона зазначає, що самосвідомість та самооцінка грають значну роль у формуванні психологічної готовності, оскільки вони дозволяють особистості усвідомлювати свої сильні та слабкі сторони, що є основою для подальшого розвитку. В умовах швидких змін та високих вимог до професіоналів, вміння аналізувати та оцінювати ситуації стає ключовим фактором успіху. Варто відзначити що О. Моляко стверджує, що психологічна готовність до творчої діяльності є інтегративною характеристикою, що охоплює мотиваційний, емоційний та когнітивний аспекти. Вона впливає на загальну ефективність професійної діяльності, оскільки готові до творчих викликів фахівці здатні краще справлятися з труднощами та досягати високих результатів у своїй роботі. Таким чином, розвиток психологічної готовності, як зазначає В. Моляко, є необхідною умовою для успішної реалізації творчого потенціалу особистості в професійній сфері[24,с.6-7].

Отже, слід зазначити що вивчення інформації стосовно готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації дозволило глибше зрозуміти концепцію «готовності до професійної діяльності». У цьому контексті було виявлено основні складові цього поняття, серед яких виділяються особистісна, теоретична та практична готовність, а також їх характерні риси. Дослідження також допомогло визначити різні типи готовності, зокрема загальну методичну готовність і індивідуальну психологічну готовність. Остання, у свою чергу, має свої структурні елементи, які включають мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий та оцінювальний компоненти. Кожен з цих елементів відіграє важливу роль у формуванні загальної готовності до професійної діяльності. Крім того,

порівняння досліджень цих категорій показало, що вони можуть варіюватися в залежності від специфіки вибраної професії та типу діяльності.

1.2 Особливості психічного розвитку в студентському віці

Психічний розвиток в студентському віці є періодом значних змін і трансформацій, які відображаються на різних аспектах особистості. Цей період відзначається не лише важливими виборами у навчанні та кар'єрі, але й вирішальними психологічними та емоційними перетвореннями. Студентство є часом інтенсивного впливу зовнішніх чинників, таких як соціальна адаптація, навчання та формування особистої ідентичності. Розумовий розвиток і становлення самоусвідомлення грають ключову роль у формуванні психічної структури молодого людини[2].

Творча активність молодого людини вимагає здатності перебороти звичні уявлення і часом виходити за межі логічних висновків, експериментуючи з незвичайними зв'язками і аналогіями. Вона передбачає також зняття різних обмежень для повного вияву себе і вільного пошуку нового. Однак важливо дотримуватися інтелектуальної дисципліни, організованості та систематичності у роботі. Особливо це стосується студентів, які мають творчі здібності, але не завжди дотримуються строгого плану та системи в своїй діяльності. Ті, хто зосереджені на розв'язанні завдань і вміють ефективно використовувати свої інтелектуальні ресурси, мають більше шансів на успіх, оскільки дані навички розвиваються лише у процесі систематичної розумової праці[26,с.47].

Мотиви учбово-професійної діяльності студентів мають велике значення, оскільки вони визначають якість їх професійної підготовки та формують особистість майбутнього професіонала. Серед цих мотивів можна виділити кілька основних категорій. Перш за все, це пізнавальні професійні мотиви, які стимулюють бажання здобувати нові знання і вміння в своїй обраній галузі. Також

важливими є мотиви творчого досягнення, які спонукають студентів до пошуку новаторських рішень та вдосконалення своєї професійної майстерності[25,с.74]. Окрім того, до соціальних мотивів належать мотиви особистого престижу, бажання зберегти або підвищити свій статус у суспільстві, а також мотиви самореалізації і самоутвердження. Значну роль в мотивації також відіграють матеріальні стимули. Однак серед усіх цих мотивів особливе значення має мотив творчого досягнення, який часто виступає ключовим фактором ефективності учбової діяльності студентів[28,с.18].

Потреба в досягненнях виникає в людини як бажання досягти чогось більшого, ніж її минулий рівень досягнень. Це внутрішня мотивація, яка породжує змагання з самим собою, спонукаючи до поліпшення результатів у будь-якій справі, яку вона займається. Вона проявляється у відданості досягненню високої мети та в прагненні до досягнення унікальних результатів як у продукті діяльності, так і в шляхах розв'язання проблем. Ця потреба стимулює людину активно шукати ситуації, де вона може відчувати задоволення від свого успіху та досягнень[4,с.39].

Оскільки навчальна ситуація, така як заняття, залік чи іспит, надає багато можливостей для досягнення вищого рівня, можна припустити, що особи з високою потребою в досягненнях будуть вкладати більше зусиль у навчання, що в свою чергу може призвести до кращих результатів. Протилежною стороною цієї потреби є бажання уникнути невдачі. Студенти, які мають сильне прагнення уникнення невдачі, частіше віддають перевагу стандартним методам навчання, уникають творчості і вибирають рутинне виконання завдань, що може перешкоджати їхньому особистому і професійному розвитку[29].

Для студентів, які переважно мають мотив уникнення невдачі, характерно високий рівень тривожності та неконструктивне ставлення до навчання, що часто виявляється у вигляді захисної установки відносно навчальної діяльності.

Зазвичай вони навчаються не для отримання задоволення від навчальних досягнень, а скоріше для того, щоб уникнути неприємностей, пов'язаних саме зі здобуттям невдачі. Отже, важливо активно розвивати та культивувати мотивацію досягнень, оскільки вона сприяє не лише задоволенню від навчання, зниженню стресу під час навчання та підвищенню ефективності у здобутті навчальних цілей. Але також вона позитивно впливає на формування особистості студента в цілому, сприяючи його особистісному зростанню, максимальному використанню потенційних можливостей та авторству власного способу життя його подальшої реалізації[7,с.83].

У молоді важливе місце займає спілкування, особливо під час навчання в університеті. Заняття проходять в групах, оточення однокурсників впливає на студентів. Фахівці, такі як Д. В. Рачинська, О. І. Кононенко та інші, вказують на значення мотиву афіліації. Цей мотив виражає бажання людини вступати до спілкування з іншими, створювати та підтримувати позитивні емоційні відносини. Дослідження мотиву афіліації серед студентів медичного вузу показали його значний вплив на успішність навчання. Наприклад, виявлено, що студентам з високою афіліацією складніше вчитися на відмінно на другому курсі через інтенсивне спілкування, яке вимагає багато енергії та часу. Однак на четвертому курсі в цій групі студентів вивчатися на високий бал легше, оскільки вони вже вміють ефективно спілкуватися. Негативні наслідки можуть виникнути, якщо студент не може задовольнити потребу у спілкуванні, що може спричинити стрес, депресію та інші проблеми. Наприклад, студенти з високою потребою в афіліації та низьким соціометричним статусом у групі частіше стикаються з психосоматичними захворюваннями[31,с.46].

Отже, бажання спілкуватися та мотив афіліації грають важливу роль у навчальній діяльності студентів, чимось ускладнюючи її, або навпаки, полегшуючи та забезпечуючи задоволення від навчання. Потреба в

самоствердженні, що виникає ще в підлітковому віці, активно розвивається й продовжує зміцнюватися протягом молоді. Мотиви самоствердження, або потреба в домінуванні, проявляються у бажанні людини впливати на інших, контролювати їх, мати авторитет, бути переконливим. Це виявляється в тому, що людина прагне довести свою правоту, бути переможцем у спорах, нав'язати іншим свої погляди та уподобання, вирішувати проблеми. У навчальній діяльності ця потреба допомагає збільшити задоволення від навчання, полегшує його процес та збільшує відповідальність студента за своє навчання[10,с.175].

Мотив домінування відіграє значну роль у підвищенні результативності навчальної діяльності, особливо коли вона збагачується елементами змагання та поєднується з мотивом досягнень. Серед адекватних мотивів навчання, які мають значення для студентів, варто зазначити пізнавальну потребу[20]. Ця потреба виявляється у бажанні розширити свій досвід і знання, систематизувати їх, прагненні до компетентності. Людина, яка має пізнавальну потребу, розвиває здатність до вільної операції з інформацією, розуміє сутність питань та проблем, систематизує свій досвід шляхом розумової діяльності, намагається створити логічно зв'язану та обґрунтовану картину світу[33,с.27-28].

Пізнавальна потреба в поєднанні з мотивом в досягненнях може мати значний вплив на успішність студентів у навчанні. Цей поєднаний мотиваційний фактор викликає бажання розширювати свій досвід, знання та розвивати навички. Студенти, які мають такі мотиви, зазвичай виявляють більшу зацікавленість у предметі, більшу самодисципліну та відданість у навчанні. Дана мотивація створює внутрішню потребу досягати високих результатів і відчувати задоволення від своїх досягнень[21]. Коли студенти бачать свій прогрес і отримують позитивне підтвердження своїх зусиль, вони відчують себе більш впевнено і мотивовано. Це може призвести до більшої самооцінки та підвищення самоповаги, що, в свою чергу, може позитивно позначитися на їхній успішності в університеті[30,с.62].

Глибока задоволеність навчанням, що виникає внаслідок пізнавальної потреби та мотивації в досягненнях, може зробити навчання більш приємним і захопливим для студентів. Вони можуть більш активно залучатися до навчального процесу, брати участь у додаткових заходах і проявляти більший інтерес до вивчення предмету. Це може сприяти підвищенню їхньої мотивації та ефективності в навчанні, а також формуванню їхньої професійної компетентності[32,с.193].

Період навчання у вузі можна розділити на два основні етапи, які відрізняються своїми завданнями та особливостями. Перший етап - це молодші курси, коли студенти пристосовуються до навчально-виховного процесу та адаптуються до нових умов вузу. Це період, пов'язаний зі зміною уявлень, перебудовою звичок та потребою у вибудові нового режиму життя та навчання[19].

Молодшим студентам доводиться змінювати свою поведінку та пристосовуватися до вимог університетського середовища, адже це їх перший досвід самостійного життя та вивчення вищої освіти. На цьому етапі важливо оволодіти методами та прийомами навчання, засвоїти фундаментальні знання та здобути соціальний статус студента[13,с.165].

Оскільки на молодших курсах студенти ще не повністю зосереджені на виборі майбутньої професії, їхнє ставлення до навчання не завжди виражене, і це мало впливає на їх успішність. Вони переважно зосереджені на оволодінні основами навчальної діяльності та адаптації до нових умов, замість глибокого вивчення майбутньої професійної сфери. Поступово, з отриманням професійних знань, студенти глибше вникають у тонкощі своєї майбутньої спеціальності та формують певне відношення до професійної діяльності. Для багатьох з них цей процес відзначається досягненням достатньо високого рівня соціальної зрілості, і настає час вираженого професійного самовизначення[35,с.220].

Головними ознаками цього є осмислена і тверда готовність до активної самостійної діяльності у вибраній сфері, а також постійне прагнення до самовдосконалення. Студенти на цьому етапі здійснюють вибір у підтримку власних професійних цілей, вони готові вирішувати професійні завдання незалежно та впевнено. Вони не лише освоюють теоретичні аспекти своєї обраної галузі, а й вже починають активно діяти у відповідності до своїх професійних уподобань та амбіцій.

Аналіз суперечностей, характерних для студентського віку, грає важливу роль у розумінні формування особистості студента та його професійного самовизначення. Однією з головних категорій є соціально-психологічні суперечності. Дані суперечності виникають між фізичними та інтелектуальними можливостями студента, який перебуває у піку свого розвитку, та обмеженим часом та фінансовими можливостями для задоволення своїх потреб[14,с.28]. Також слід відзначити що важливою є суперечність між індивідуально-психологічними характеристиками студента та взаєминами з оточуючими однокурсниками. Результати діяльності студента, його внутрішні якості та ставлення до навколишніх можуть впливати на взаємини в групі, що може створювати деякі напруги та суперечності. Варто враховувати суперечності в системі "викладач-студент". Різні типи викладачів можуть викликати різні способи взаємодії з ними, що може створювати додаткові труднощі для студентів у навчанні та сприйнятті матеріалу[36,с.24-25].

Важливо враховувати суперечності адаптаційного процесу, які виникають між новими вимогами та умовами, з якими стикаються студенти, та стереотипами поведінки, які вони сформували ще до вступу до вузу. Однак дані суперечності можуть стати перешкодою у сприйнятті нових умов та адаптації до них. Суперечності між прагненням до самостійності у відборі та засвоєнні знань та жорсткими методами підготовки фахівців можуть створювати напругу між

студентами та викладачами. Студенти можуть відчувати обмеження у виборі та використанні своїх власних методів навчання через вимоги і стандарти навчального закладу[17]. Також слід відзначити що це може призводити до незадоволеності як самими студентами, так і викладачами щодо результатів навчання. Ще одна суперечність виникає між величезною кількістю доступної інформації та обмеженим часом для її осмислення. Студенти можуть відчувати напругу через необхідність швидко освоювати великий обсяг матеріалу, що може призвести до поверхневого засвоєння інформації та недостатнього розуміння її суті. Для подолання цієї суперечності важливо розвивати інформаційну культуру, яка охоплює навички розробки, сприйняття, осмислення та використання інформації з різних джерел. Такий підхід допоможе студентам краще оволодіти матеріалом і розвивати глибоке розуміння предмету[38,с.3-4].

Отже, в студентському віці спостерігається значна динаміка в психічному розвитку, яка включає в себе формування самоідентифікації, пошук власного шляху та становлення особистісних цінностей. Цей період відзначається не лише зростанням самосвідомості, а й пошуком нових соціальних ролей та відповідальності. Особлива увага до розвитку креативності, а також уміння робити свідомі вибори, є ключовими складовими в цьому етапі психічного розвитку. В цілому, студентський вік відкриває нові можливості для самовдосконалення та підготовки до майбутнього життя.

1.3 Формування готовності психолога до майбутньої професійної діяльності

Успішне формування особистості як професіонала та діяльності майбутніх фахівців ґрунтується на їхній готовності до праці. Однією з головних компонентів готовності до професійної діяльності виступає психологічна готовність, яка розуміється вченими як комплексна психологічна освіта, як комплекс операційних, функціональних та особистісних компонентів. Готовність до діяльності сприймається як цілісний прояв особистості та під готовністю до діяльності розуміють особливий особистісний стан, який передбачає наявність у суб'єкта образу структури дії та постійної спрямованості свідомості на її виконання.

Аналіз наукових джерел та практичного досвіду вказує на необхідність вдосконалення системи підготовки практичних психологів. Це вдосконалення повинно бути орієнтоване на актуальні потреби освітніх установ та виробничих організацій. Важливим аспектом цієї підготовки є формування готовності психологів до роботи з різними категоріями населення, включаючи не лише дітей, а й дорослих. З метою підвищення ефективності підготовки потрібно визначити і розробити теоретичні основи для навчання практичних психологів у вищих навчальних закладах. Як зазначає Ю. В. Бреус, готовність є важливим критерієм успішності професійної підготовки, виступаючи містком між теоретичними знаннями, отриманими в університеті, і реальними вимогами професійної діяльності[5,с.277].

Також варто відзначити що Г. К. Радчук акцентує увагу на специфіці роботи практичного психолога, яка вимагає вміння застосовувати знання в реальних ситуаціях. Це передбачає високий рівень професійної компетентності та відповідальності, що підкреслює важливість формування фахових умінь і навичок під час навчання. Отже, підготовка психологів має зосереджуватись на розвитку не лише професійних знань, а й важливих особистісних якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків. У зв'язку з цим, актуальним є аналіз

готовності майбутніх психологів до вирішення практичних проблем, з якими вони можуть стикатися в процесі роботи в загальноосвітніх закладах[34].

Формування такої готовності є ключовим етапом підготовки, оскільки саме вона дозволяє фахівцям ефективно адаптуватись до умов професійної діяльності. Слід відзначити що це включає вміння аналізувати ситуації, ухвалювати рішення та виявляти ініціативу в роботі. В умовах динамічних змін у суспільстві та нових викликів, з якими стикаються психологи, формування готовності стає ще більш актуальним. Це обумовлює необхідність інтеграції практичних аспектів у навчальний процес, що забезпечить психологів необхідними знаннями та вміннями для їхньої майбутньої діяльності. У результаті, підготовка практичних психологів має бути спрямована на створення умов, які сприяють розвитку їх готовності до професійної діяльності[39,с.87].

Згідно з Н. Л. Шеленковою, готовність має складну динамічну структуру, що складається з кількох ключових компонентів. По-перше, мотиваційний аспект включає потребу успішно виконати поставлене завдання, інтерес до діяльності, а також прагнення досягти успіху і продемонструвати свої кращі якості. Даний компонент визначає, наскільки особистість зацікавлена в досягненні результатів і готова вкласти зусилля для їх реалізації. По-друге, пізнавальний компонент охоплює розуміння обов'язків та завдань, а також оцінку їх значущості. Це також включає знання способів досягнення мети і уявлення про ймовірні зміни в умовах, що можуть вплинути на виконання діяльності. Емоційний аспект готовності визначається почуттям відповідальності та впевненості в успіху, а також внутрішньою мотивацією і насагою, що спонукають до дій. Вольовий компонент включає вміння управляти собою, мобілізувати сили, зосереджуватись на завданні, а також подолати сумніви і страхи. Також варто відмітити операційний компонент стосується здатності реалізувати знання на практиці, виконувати дії, які сприяють досягненню цілей[39]. Важливо зазначити, що готовність не є

статичною, а динамічно змінюється в залежності від зовнішніх ситуаційних умов та майбутніх завдань. Ця багатогранність готовності визначає ефективність професійної діяльності і дозволяє адаптуватися до нових викликів, що виникають у процесі роботи. Таким чином, врахування всіх цих аспектів є критично важливим для формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Готовність практичних психологів до професійної діяльності є важливим аспектом, який підкреслює Т. О. Ковалькова. Вона визначає цю готовність як наявність мотивів вибору професії психолога, а також професійну спрямованість, що включає позитивне ставлення до цієї професії та установку на активну професійну діяльність. Додатково, важливими є професійно значущі якості особистості, які необхідні для ефективної роботи[18,с.102]. Також значним є обсяг спеціальних знань, умінь і навичок, які фахівець повинен мати. Емоційні та вольові властивості особистості також грають ключову роль у формуванні готовності до роботи. Це підкреслює, що готовність є складовою частиною професійної підготовки психолога.

М. О. Волошенко доповнює цю концепцію, розглядаючи готовність психологів до профілактично-корекційної роботи з підлітками. Вона описує готовність як інтегративну характеристику, що базується на знаннях і вміннях, здобутих під час навчання. Це також передбачає здатність виправляти тривожність у підлітків, розширювати їх соціальні зв'язки та формувати позитивний соціальний досвід. Оскільки готовність до професійної діяльності є багатокомпонентним явищем, важливо розглянути її структурні елементи[9,с.16]. Т. О. Ковалькова стверджує, що структура готовності включає систему знань, практичних умінь і навичок. Вона також містить професійно значущі психологічні властивості та здібності, які є критично важливими для досягнення результатів, що відповідають вимогам діяльності. Структура наведена вище готовності є

необхідною умовою для саморозвитку і самореалізації фахівця в процесі його професійної діяльності. Зрозуміння цих елементів є важливим для підготовки майбутніх психологів до викликів, з якими їм доведеться стикатися у своїй кар'єрі[18,с.99].

Згідно з дослідженням Г. І. Гончаровської, рівень сформованості психологічної готовності студентів можна оцінити за декількома показниками. Високі результати усвідомленості правильного вибору майбутньої професії свідчать про значний рівень готовності. Крім того, задоволення від спілкування з потенційними клієнтами є важливим аспектом, що підкреслює позитивне ставлення до професії. Розвиток когнітивного та рефлексійного компонентів готовності також є ключовим елементом у формуванні професійної особистості[11,с.36].

У процесі навчання студент-практичний психолог набуває фахової компетентності, що є результатом його особистісного та професійного зростання. Готовність до професійної діяльності психологів визначається через мотиваційні фактори, які спонукають до вибору цієї професії. Важливою є професійна спрямованість, яка передбачає позитивне ставлення до роботи в цій сфері. Формування професійно значущих якостей особистості є невід'ємною частиною підготовки практичних психологів. Крім того, широкий обсяг спеціальних знань, умінь і навичок сприяє успішному виконанню професійних обов'язків. Не менш важливими є емоційні та вольові властивості особистості, які впливають на ефективність роботи психолога.

Структура готовності практичних психологів є складною та динамічною. Вона охоплює кілька ключових компонентів, зокрема мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий та оцінний. Кожен з цих компонентів має своє значення та роль у формуванні готовності до професійної діяльності. Таким

чином, готовність практичних психологів є багатограним явищем, що потребує уваги в процесі їх навчання та підготовки.

Н. Антонова виділила декілька ключових механізмів, які сприяють розвитку готовності до професійної діяльності психолога. Першим із них є механізм емоційно-вольової саморегуляції, який передбачає здатність індивіда адекватно реагувати на емоційні ситуації. Це включає як спонтанні реакції, так і свідому регуляцію своїх емоційних проявів, що є важливим аспектом у професійній практиці психолога. Другим механізмом є ціннісно-сміслова саморегуляція. Цей механізм акцентує увагу на необхідності перетворення професійних мотивів на цілі, що формує зв'язок між особистісними цінностями та професійною діяльністю. У цьому контексті важливо, щоб психолог усвідомлював свої прагнення і знаходив шляхи їх реалізації через роботу. Третій механізм, самоідентифікація, полягає в усвідомленні та прийнятті своєї професійної ролі. Даний процес є важливим для формування професійної ідентичності психолога. Четвертим механізмом є самосуб'єктивація, яка виявляється у суб'єктній активності стосовно самого себе. Це означає, що психолог активно формує своє бачення себе як суб'єкта життєдіяльності, розвиваючи власні професійні навички та компетенції. Кожен із цих механізмів відіграє важливу роль у процесі підготовки психолога до професійної діяльності. Вони сприяють не лише розвитку професійних якостей, а й формуванню цілісної особистості. Таким чином, механізми, визначені Н. Антоною, є важливими елементами в підготовці фахівців, які готові до викликів професії. Вони допомагають забезпечити відповідність між особистісними цінностями та професійними вимогами[1,с.45-46].

Психологічна готовність фахівців, які тільки розпочинають свій професійний шлях, є важливою складовою їхньої підготовки. Вона включає в себе систему спонукань, що активізують особистість, зокрема стійке прагнення до

досягнення успіху і уникнення невдач. Це передбачає здатність швидко встановлювати контакт з іншими людьми, що є важливим для ефективної співпраці і комунікації. Окрім цього, важливо вміти об'єктивно оцінювати власні дії та вчинки, адже це сприяє особистісному росту. Також майбутні спеціалісти повинні вміти організовувати і регулювати свою діяльність, адекватно реагуючи на труднощі, які можуть виникати на шляху до цілей. Теоретична готовність тісно пов'язана з пізнавальними здібностями, які дозволяють швидко засвоювати нову інформацію та навички. Це передбачає також уміння справлятися з несподіваними труднощами і знаходити вихід з нестандартних ситуацій. Важливо мати спеціалізовані знання та вміти орієнтуватися в потоці інформації, виділяючи найсуттєвіше. Практична готовність визначається здатністю застосовувати знання на практиці та формуванням професійних навичок. Це включає контроль за виконанням завдань, уміння вести облік та аналізувати результати своєї діяльності[6].

Сумлінне ставлення до роботи, дисципліна, пунктуальність і відповідальність є невід'ємними рисами професійно готової особистості. Готовність до побудови кар'єри також важлива, адже вона включає бажання постійно самовдосконалюватися. Продуктивне творче мислення і здатність знаходити нові рішення для складних завдань є необхідними компонентами професійної діяльності. Таким чином, усі ці елементи формують психологічну готовність майбутніх фахівців до успішної діяльності у своїй професії[8].

Згідно з думкою О.Ф. Бондаренко, психолог, який прагне стати справжнім фахівцем, повинен мати як особистісну, так і професійну ідентичність. Коли ці два аспекти не узгоджуються, виникає суперечність, що може негативно впливати на його діяльність. Формування професійної ідентичності відбувається на основі глибокого оволодіння професійними знаннями і навичками, які складають основні елементи психологічної практики. На початку кар'єри важливу роль відіграє

особистісна ідентичність, яка служить компенсацією і допомагає в розвитку адекватної професійної ідентичності. Підготовка психолога включає в себе розвиток важливих характеристик, які визначають його ефективність у роботі. Серед них – відкритість до нових контактів, а також вміння підтримувати і розвивати ці контакти. Важливо також мати високий рівень емоційного самоконтролю під час спілкування з клієнтами, адже це дозволяє зберігати стійкість і професіоналізм. Емоційна привабливість для оточуючих, разом із високим інтелектом, сприяє успішній орієнтації в емоційній сфері клієнтів. Важливими аспектами є також усвідомлення психологом відповідальності за свої дії та меж своєї компетентності[41]. Іншою важливою характеристикою є індивідуалізм і здатність приймати самостійні рішення, що дозволяє фахівцеві діяти відповідно до обставин. Зокрема, гуманістична спрямованість особистості психолога має велике значення, адже включає альтруїстичні позиції. Високий рівень мотивації до професії, готовність до співпраці і спрямованість на досягнення позитивного результату є критично важливими для успішного виконання професійних обов'язків. Також дані якості разом забезпечують психологу не лише професійний успіх, а й задоволення від роботи. Таким чином, наявність особистісної ідентичності та розвиток професійних характеристик створюють умови для продуктивної діяльності психолога[3,с.8-9].

Кар'єра психолога не полягає лише в просуванні по службі, а в постійному професійному зростанні. Психологи постійно виконують свою роботу, однак рівень їхніх клієнтів або установ, в яких вони працюють, може змінюватися залежно від їхнього кваліфікаційного розвитку. Це, в свою чергу, впливає на їхній престиж, зарібок та інші аспекти професійної діяльності. Для психологів, які лише починають свою кар'єру, важко знайти престижну і високооплачувану роботу через брак досвіду. Проте сьогодні в багатьох школах і освітніх закладах відкриті вакансії для психологів, що створює можливості для набуття первинного

досвіду. Процес підготовки психологів передбачає одночасний розвиток усіх компонентів готовності[16,с.211-212]. Це можна досягти в умовах спеціально організованого навчання, яке включає як теоретичні знання, так і практичні навички. Важливо також формувати позитивне ставлення до професійної діяльності психолога. Таким чином, студенти отримують не лише знання, а й уміння, які знадобляться їм у майбутньому. Підготовка майбутніх психологів має бути комплексною і всебічною, що дозволить їм ефективно виконувати свої обов'язки в різних сферах. В умовах спеціалізованого навчання студенти мають змогу отримувати практичний досвід, що є критично важливим для їхнього професійного становлення. Професійна підготовка вимагає зусиль як з боку навчальних закладів, так і з боку самих студентів[12,с.94].

Український психолог Н.В. Чепелева зазначає, що фахова підготовка психолога в вищих навчальних закладах повинна включати два основні етапи: підготовчий та діагностичний. На підготовчому етапі студенти класифікуються залежно від їхньої готовності до роботи з людьми. Основною метою цього етапу є орієнтація студентів на різні напрямки професійної діяльності та їхня адаптація до майбутньої професії через активні методи психологічного навчання. Це дозволяє студентам зрозуміти, який саме шлях у психології вони бажають обрати. Діагностичний етап передбачає освоєння основ психодіагностики, а також самопізнання. На цьому етапі студенти мають можливість вирішувати особистісні проблеми, які можуть заважати їхньому подальшому професійному зростанню. Цей підхід забезпечує не лише теоретичні знання, а й практичні навички, необхідні для успішної роботи психологом. Таким чином, підготовка психологів стає більш структурованою та ефективною, враховуючи індивідуальні потреби кожного студента[38,с.16].

Отже, психологічна готовність студентів до кар'єри в психології є результатом свідомого виявлення їхнього потенціалу. Це включає в себе не лише

їхні переконання та мотиви, але й погляди, емоції, риси характеру, а також знання, уміння та навички. Готовність формується під час професійної підготовки та є наслідком всебічного розвитку особистості майбутніх психологів. Даний процес враховує вимоги, які ставляться до професійної діяльності психолога. Важливо, що психологічна готовність не є чимось статичним; вона розвивається через навчання і практичний досвід, що дозволяє студентам адаптуватися до різних ситуацій і викликів у своїй майбутній кар'єрі. Тож, цей шлях до готовності включає постійний саморозвиток, вдосконалення і активну діяльність, що сприяє їхній професійній ідентифікації та успішності в обраній сфері.

Висновки до розділу

Таким чином, слід відзначити необхідність вищої освіти як фундаментальної та ключової основи формування професійної діяльності. Психологічна готовність студентів до майбутньої професії має бути на високому рівні. Це сприяє швидкій адаптації студента у професійній сфері, вклинювання його у колектив, а також швидка реалізація його потенціалу як працівника. Одними з найголовніших особливостей професійної діяльності вважатимуться наявність міцної теоретичної основи, розвинені комунікативні та рефлексивні навички, швидка адаптація. При формуванні психологічної готовності розвиваються найважливіші риси та навички для успішної професійної діяльності. Тому роль психологічної готовності у самовизначенні студента, його цілей та бажань вибрати відповідну сферу професійної діяльності складно переоцінити.

В студентському віці відбувається активний розвиток інтелектуальних та соціальних здібностей, що відображається у поступовій самостійності та формуванні професійного ставлення до навчання. Психічний розвиток студентів супроводжується внутрішніми конфліктами, які впливають на їхнє сприйняття

навчального процесу та взаємини в академічному середовищі. Важливо забезпечити підтримку та стимулювання розвитку студентів, сприяючи їхній адаптації та самовизначенню на шляху до професійного зростання.

Формування готовності психолога до майбутньої професійної діяльності є ключовим етапом у підготовці фахівців. Цей процес передбачає всебічний розвиток особистісних та професійних якостей, що сприяють успішній інтеграції у психологічну практику. Активне навчання, практичний досвід та рефлексія допомагають студентам адаптуватися до вимог професії. Таким чином, готовність до професійної діяльності забезпечує не лише ефективність роботи психолога, але й його особистісне зростання.

РОЗДІЛ 2

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1 Організація та методика проведення дослідження

З метою визначення особливостей розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності нами було проведено емпіричне дослідження серед 62 студентів 1 та 5 курсів спеціальності «Психологія» Хмельницького національного університету, з них першого курсу – 32 особи, п'ятого курсів – 30 осіб. Загальна кількість піддослідних становила 62 людини. Дослідження було проведено в травні 2024 року.

Об'єктом дослідження є процес підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.

Предметом дослідження є психологічні особливості розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.

Гіпотезою дослідження виступило припущення, що психологічна готовність студентів-психологів до майбутньої професійної діяльності має певні відмінності серед студентів першого та останнього курсів.

Слід зазначити, що склад досліджуваних було обрано з урахуванням мети нашого дослідження – виявити особливості психологічної готовності студентів до професійної діяльності на різних етапах навчання у ВНЗ. Відповідно до цього завдання вибір груп досліджуваних з різним рівнем професійної підготовки дає нам можливість провести порівняльний аналіз психологічної готовності на підставі сформованості уявлень про специфіку професійної діяльності, яка передбачає розуміння та внутрішнє прийняття студентами її цілей та завдань, інтересів, ідеалів, переконань, поглядів.

Відповідно до обґрунтованої нами мети дослідження були визначені наступні завдання:

1. Підібрати відповідний діагностичний інструментарій.
2. Провести діагностику з метою визначення особливостей розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності.
3. Проаналізувати отримані результати.
4. Розробити рекомендації щодо розвитку готовності до професійної діяльності майбутніх психологів.

При проведенні емпіричного дослідження нами були використані наступні діагностичні методики:

1. Перша діагностична методика була використана нами з метою виявлення уявлень студентів про професійно важливі якості майбутнього психолога серед студентів 1 та 5 курсів (майбутніх психологів) – методика «Незакінчені пропозиції», що розроблена авторами Д.М. Сакс та С. Леві. Методика спрямована на виявлення уявлень студентів про професійно важливі якості майбутнього психолога. Тест складається з 9 незакінчених речень. Результати загального аналізу сформованості когнітивного компонента психологічної готовності дозволять визначити сформованість професійного розвитку та їх творчих можливостей.

Тест складений з дотриманням тимчасової послідовності «Я образів», що характеризують уявлення студентів на різних етапах навчання про себе, майбутню професію, про свій професійний розвиток.

Факультет, спеціальність _____

№ групи, форма навчання (очна/заочна) _____

Інструкція: Закінчіть ці пропозиції одним або декількома словами:

Я – реальний _____

Через 5 років Я _____

Уявляючи себе педагогом-психологом, хочу бути _____

Я думаю, що «ідеальний педагог-психолог» це _____

На мою думку, поганий педагог-психолог це _____

Я «ідеальний педагог-психолог» _____

Професіоналізм це _____

Мій професіоналізм у майбутньому полягає в _____

Я завжди хотів(а) мати якості _____

2. Для вивчення самоефективності у студентів психологів нами було використано методику визначення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра. Юнацькому віці був (переклад та модифікація Л. Бояринцевої під керівництвом Р. Кричевського), що є психодіагностичним інструментом для вимірювання рівня самоефективності у предметній діяльності та у сфері міжособистісного спілкування. Тест включає 23 затвердження, ступінь згоди з якими випробуваний оцінює за 11-бальною шкалою.

Дж. Маддукс у своїй роботі «Self-Efficacy: The Power of Believing You Can» говорить про важливість самоефективності загального психологічного добробуту особистості, вплив самоефективності на біологічні процеси. Спільно розробляючи

тест самоефективності Дж. Маддукс та М. Шеєр виділили два види самоефективності: самоефективність у предметної сфері та у сфері міжособистісних відносин [41]. Людина може відчувати свою ефективність у професійній сфері та при цьому відчувати себе безпорадною у міжособистісних відносинах.

Самоефективність пов'язана з ціннісними орієнтаціями особистості та відіграє важливу роль у професійній діяльності людини. Усвідомлення людиною власної ефективності у скрутній ситуації спонукає її докладати зусиль для зміни такої ситуації, незважаючи на негативні обставини. Отже, людина легше справляється з неприємними переживаннями і не схильна відступати перед перешкодами. Високий рівень самоефективності зазвичай веде до успішних результатів, які, своєю чергою, підвищують самоповагу особистості. На противагу цьому низька самоефективність зазвичай призводить до невдач, що негативно позначається на самоповазі та перешкоджає подальшому здійсненню діяльності, прояву ініціатив.

3. З метою вивчення самоефективності у студентів психологів нами також було використано Шкалу загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема General Self-Efficacy Scale. GSE, Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (адаптація українською мовою І.Галецька)

Прочитайте наведені твердження та зазначте, як часто Ви реагуєте таким чином 1 – ніколи, 2 – інколи, 3 – переважно так, 4 – так, завжди.

1. Я завжди можу вирішити складну проблему, якщо достатньо постараюся.
2. Якщо хтось чинить мені опір, я завжди знайду спосіб досягнути свого.
3. Мені легко дотримуватися своїх намірів для досягнення мети.
4. Я переконаний, що успішно впораюсь у несподіваних обставинах.
5. Завдяки власній розважливості я впораюся в неочікуваній ситуації.
6. Я здатний вирішити більшість проблем, якщо докладу необхідних зусиль.

7. Я зберігаю спокій перед труднощами, оскільки вмію долати проблеми.
8. Долаючи проблему, я завжди знаходжу кілька рішень.
9. Коли я в складній ситуації, я зазвичай знаю, що робити.
10. Незалежно від того, що трапилося, я завжди можу зарадити собі.

Шкала передбачає самозаповнення і може використовуватися як для дорослих, так і для дітей старше 12 років. Рівень СЕ визначають шляхом підрахунку суми балів відповідей на 10 запитань, кожне з яких відображає певний аспект долаючої поведінки з акцентом на внутрішню стабільність успіху. Шкалу можна використовувати для прогнозування адаптивності до життєвих змін, що дозволяє розглядати СЕ як індикатор якості життя в конкретний період. Порівняльний аналіз крос-культурних досліджень із використанням Шкали СЕ підтвердив дискримінантну і ретестову валідність, внутрішня консистентність адаптованих версій становила за альфою Кронбаха від 0,75 до 0,91; для української версії показник дорівнює 0,84. Середнє значення СЕ – 28,32; верхній квантиль – понад 32,1 балів, нижній квантиль – менше 24,6 балів.

Поняття самоефективності (СЕ) було вперше розроблене А. Бандурою в рамках теорії соціального научіння. Сьогодні цей конструкт займає центральне місце в соціально-когнітивній теорії, яка припускає реципрокні зв'язки між поведінкою, когнітивною сферою (і іншими особистісними факторами, наприклад, мотивацією) і впливом середовища. Бандура назвав цю трикомпонентну взаємодію "реципрокною тріадою". СЕ трактується як оптимістичне переконання у власній здатності успішно подолати будь-яку ситуацію і впоратися з різними потужними стресорами. Концепція загальної СЕ, запропонована Р. Шварцером, визначає цей конструкт як прагнення до реальної та незмінної особистої компетентності для ефективного подолання змін і стресових обставин, загальне переконання у власній здатності відповідати вимогам ситуації або впоратися з новими, непередбачуваними обставинами. Німецька версія Шкали СЕ (General

Self-Efficacy Scale), розроблена Р. Шварцером і М. Єрусалемом у 1979 році, спочатку складалася з 20 пунктів; пізніше була модифікована до 10 пунктів (Jerusalem & Schwarzer, 1992). Шкала SE адаптована 26 мовами і призначена для визначення рівня загальної SE. View publication.

Далі, проаналізуємо отримані нами результати тестування студентів психологів.

2.2 Аналіз результатів дослідження

Розглядаючи ставлення студентів до професійного розвитку, необхідно відзначити, що основним стимулом самостійних змін особистості в цьому віці є, головним чином когнітивний компонент. Завдяки збільшенню обсягу сприйманої інформації студенти мають можливість усвідомити та оцінити альтернативи небажаний поведінці та зростання власних особистих та професійних можливостей, пов'язаних із професійною діяльністю. Наведемо додаткові дані про професійно важливі якості психолога за методикою «Незакінчені пропозиції» Д.А. Сакса та С. Леві на дослідження рівня розвитку когнітивного компонента. Отримані нами дані наведені нами в таблиці 2.1 та на рис.2.1.

Таблиця 2.1

Результати тестування студентів 1 та 5 курсів
за методикою «Незакінчені пропозиції» Д.А. Сакса та С. Леві

Професійно важливі якості психолога	Студенти 1 курсу, в % співвідношенні в (n =32)	Студенти 5 курсу, в % співвідношенні (n =30)
Життєрадісний	25% (8 осіб)	3,3% (1 особа)
Комунікабельний	6,2% (2 особи)	3,3% (1 особа)
Фахівець своєї справи	9,37% (3 особи)	20% (6 осіб)
Доброзичливий	3,1% (1 особа)	6,6% (2 особи)
Ідеал для дітей	18,7% (6 осіб)	20% (6 осіб)
Відповідальний	6,2% (2 особи)	3,3% (1 особа)
Прагнення до професійного зростання	9,37% (3 особи)	23,3 (7 осіб)
Здатний вирішувати будь-яку проблему	3,1% (1 особа)	6,6% (2 особи)
Врівноважений	6,2% (2 особи)	3,3% (1 особа)
Впевнений у собі	3,1% (1 особа)	6,6% (2 особи)
Відкритий до спілкування	9,37% (3 особи)	8% (1 особа)
Терплячий	3,1% (1 особа)	3,1% (1 особа)

Для наочності проведення аналізу, отримані нами результати наведені на рис.2.1.



Рис.2.1 – Аналіз відповідей студентів 1 та 5 курсів (психологів) за методикою «Незакінчені пропозиції» Д.А. Сакса та С. Леві

Відповідно до даних таблиці 2.1 та рис.2.1 проведений аналіз відповідей студентів 1-го і 5-го курсів психологічного факультету за методикою «Незакінчені пропозиції» виявив суттєві відмінності в уявленнях про професійно важливі якості психолога. Студенти 1-го курсу частіше акцентували увагу на особистісних характеристиках, таких як життєрадісність (25%) та ідеал для дітей (18,7%), що може бути зумовлено їхнім обмеженим розумінням специфіки професії. Натомість студенти 5-го курсу віддають перевагу прагненню до професійного зростання

(23,3%) та професійно важливим якостям (20%) хоча 20% респондентів також акцентують увагу на тому, щоб бути ідеалом для дітей, що демонструє стійкість уявлень про роль психолога як прикладу для наслідування. Таким чином, отримані результати тестування студентів 1 та 5 курсів свідчать про наявність відмінності у поглядах на майбутню професійну діяльність. У студентів 5 курсу отримані результати діагностики свідчать про їхню професійну зрілість та більший рівень досвідченості та розуміння специфіки майбутньої професійної діяльності.

Зниження значущості таких якостей, як життєрадісність (до 3,3%) і комунікабельність (до 3,3%), серед старшокурсників пояснюється зміщенням акценту на глибші професійні компетенції, такі як відповідальність, здатність вирішувати проблеми та впевненість у собі.

Причинами відмінностей у поглядах, на нашу думку, є зростання професійної обізнаності студентів, формування практичного досвіду, а також адаптація до реальних викликів професійної діяльності. Молодші студенти часто базуються на уявленнях, сформованих соціальними стереотипами, тоді як старшокурсники керуються практичним досвідом, усвідомлюючи складність і багатогранність професії психолога.

Зауважимо також, що студенти старших курсів демонструють більш чітке розуміння особливостей майбутньої професійної діяльності завдяки значному обсягу отриманих теоретичних знань, практичному досвіду, здобутому під час проходження професійної практики, а також формуванню глибшого усвідомлення реальних вимог до психолога. Це дозволяє їм акцентувати увагу на таких якостях, як фаховість, прагнення до професійного зростання та здатність вирішувати проблеми, що є критично важливими для ефективної професійної діяльності.

Таким чином, зростання пріоритетності професійних якостей відображає розвиток професійної ідентичності та усвідомлення ключових вимог до психолога в реальному робочому середовищі та у динаміці навчання у ВНЗ.

Наступними були результати, отримані нами при тестуванні студентів психологів за методикою Методика визначення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра. В методиці три шкали: «Самоефективність професійна», «Самоефективність комунікаційна» та «Самооцінка самоефективності». Отримані нами результати діагностики свідчать про наявність суттєвих відмінностей між студентами першого та п'ятого курсів (див. таблиці 2.2 та на рис.2.2.)

Таблиця 2.2

Результати тестування студентів 1 та 5 курсів за методикою визначення самоефективності Дж. Маддукса і М. Шеєра

Рівень сформованості	Назва шкали					
	Самоефективність професійна		Самоефективність комунікаційна		Самооцінка самоефективності	
	Студенти 1 курсу, в % співвідношення в (n =32)	Студенти 5 курсу, в % співвідношення в (n =30)	Студенти 1 курсу, в % співвідношення в (n =32)	Студенти 5 курсу, в % співвідношення в (n =30)	Студенти 1 курсу, в % співвідношення в (n =32)	Студенти 5 курсу, в % співвідношення в (n =30)
Високий	21,9% (7 осіб)	56,7% (17 осіб)	18,8% (6 осіб)	50% (15 осіб)	25% (8 осіб)	63,3% (19 осіб)
Середній	53,1% (17 осіб)	36,7% (11 осіб)	50% (16 осіб)	43,3% (13 осіб)	46,9% (15 осіб)	30% (9 осіб)
Низький	25% (8 осіб)	6,6% (2 особи)	31,2% (10 осіб)	6,7% (2 особи)	28,1% (9 осіб)	6,7% (2 особи)

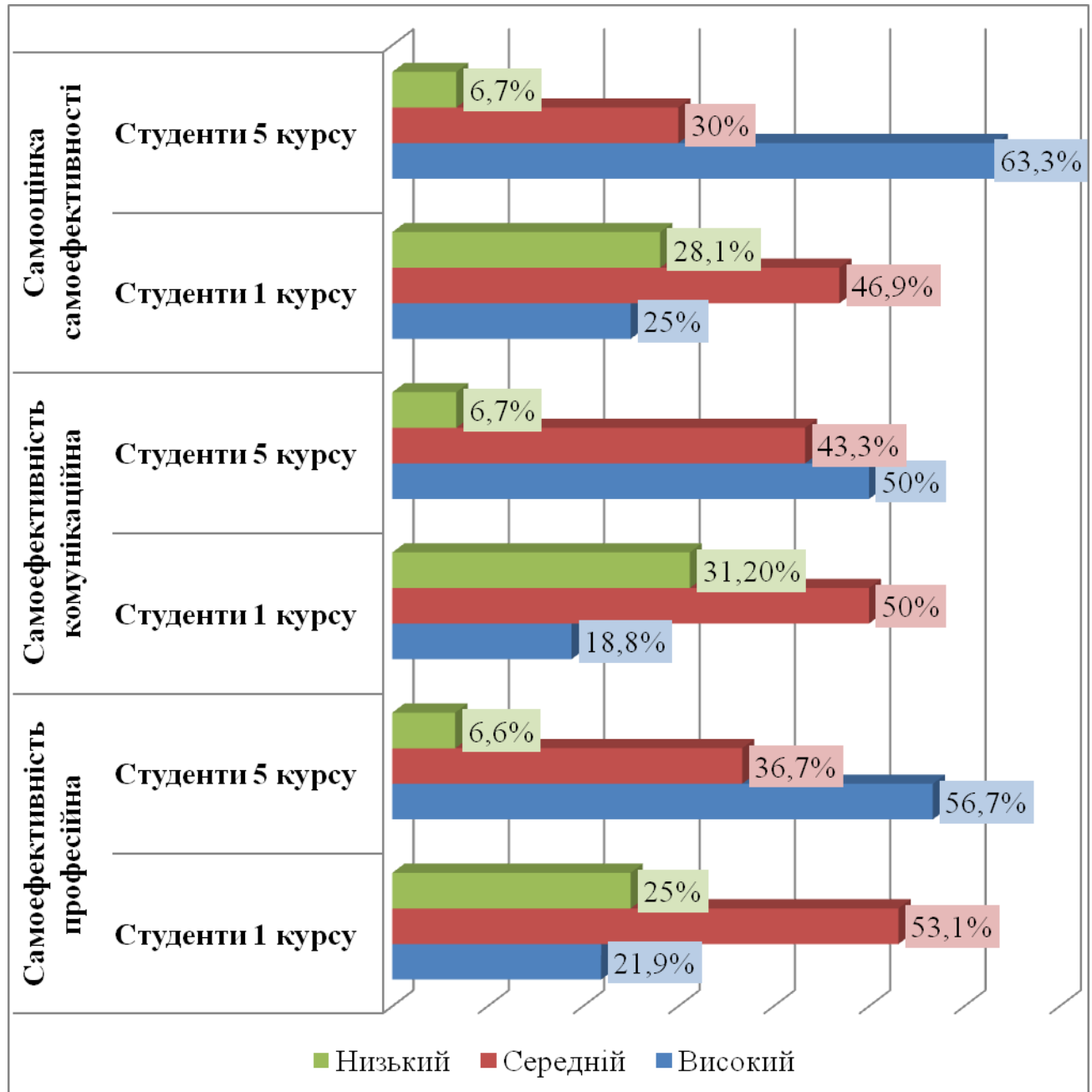


Рис.2.2 – Аналіз тестування студентів 1 та 5 курсів за методикою визначення самоєфективності Дж. Маддукса і М. Шеєра

Відповідно до даних таблиці 2.2 та рис.2.2 за шкалою «Самоєфективність професійна» студенти першого курсу продемонстрували такі результати: високий рівень був у 21,9% (7 осіб), середній у 53,1% (17 осіб), а низький у 25% (8 осіб).

Серед студентів п'ятого курсу високий рівень професійної самоефективності показали 56,7% (17 осіб), середній – 36,7% (11 осіб), а низький – лише 6,6% (2 особи). Отримані результати демонструють той факт, що у студентів п'ятого курсу сформоване більш стійке усвідомлення професійних компетенцій і здатності до їх реалізації.

За шкалою «Самоефективність комунікаційна» серед студентів першого курсу високий рівень виявили 18,8% (6 осіб), середній рівень мали 50,0% (16 осіб), а низький рівень зафіксовано у 31,2% (10 осіб). У студентів п'ятого курсу високий рівень показали 50,0% (15 осіб), середній – 43,3% (13 осіб), низький – 6,7% (2 особи). Отримані результати демонструють, що комунікаційна самоефективність значно зростає на старших курсах, що може бути результатом практичного досвіду і навчання.

За шкалою «Самооцінка самоефективності» студенти першого курсу розподілилися наступним чином: високий рівень продемонстрували 25,0% (8 осіб), середній – 46,9% (15 осіб), а низький – 28,1% (9 осіб). Серед студентів п'ятого курсу високий рівень виявлено у 63,3% (19 осіб), середній у 30,0% (9 осіб), а низький рівень спостерігався лише у 6,7% (2 особи). Це вказує на значне підвищення впевненості студентів старших курсів у своїх можливостях і потенціалі.

Таким чином, результати дослідження показали, що рівень професійної, комунікаційної самоефективності та самооцінки самоефективності суттєво зростає на старших курсах. Студенти п'ятого курсу значно краще усвідомлюють свої професійні можливості, комунікаційні навички та загальну здатність досягати успіху, що є свідченням їхньої готовності до майбутньої професійної діяльності.

Наступними були результати, отримані після проведення тестування студентів психологів за Шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М.

Єрусалема General Self-Efficacy Scale. Зведені результати наведено нами в таблиці 2.3 та рис.2.3.

Таблиця 2.3

Зведена таблиця за результатами проведення тестування серед студентів психологів за Шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема

Рівень сформованості показника	Самоефективність (n =62)
Високий рівень	9,7% (6 осіб)
Середній рівень	81% (50 осіб)
Низький рівень	9,7% (6 осіб)

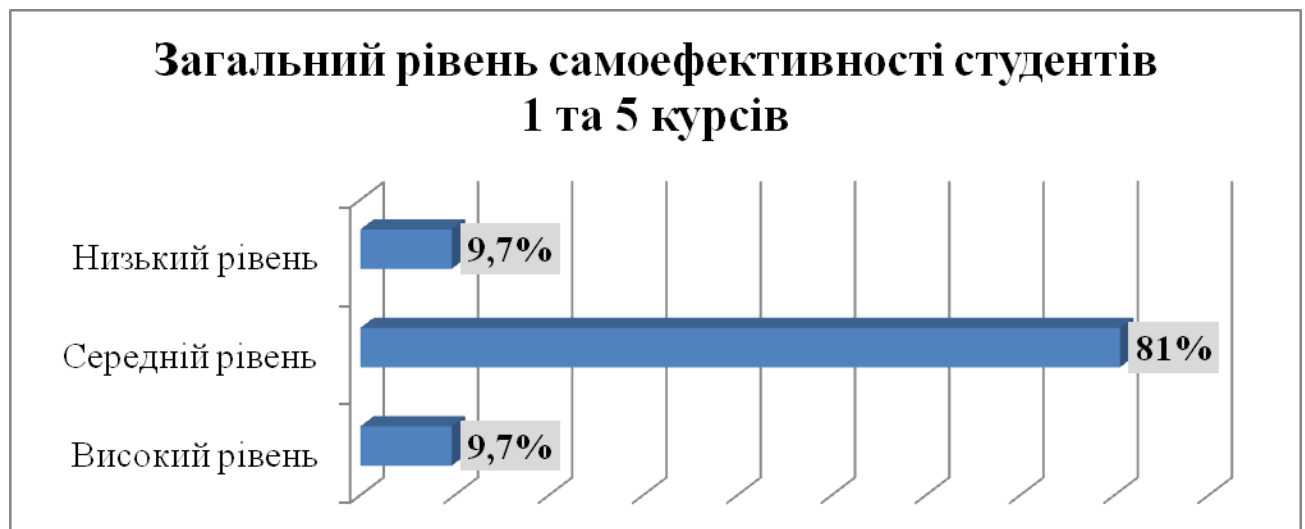


Рис.2.3 - Загальний рівень самоефективності студентів 1 та 5 курсів за Шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема

Відповідно до отриманих даних, низький рівень сформованості загальної самоефективності виявлено у 9,7% студентів (6 осіб) з загальної кількості досліджуваних (62 студенти) психологів 1 та 5 курсів. Найімовірніше це характеризує студентів психологів, як людей із низьким рівнем довіри до власних

здібностей, та наявністю невпевненості при виконанні будь-яких конкретних завдань. Рівень виразності у середньому показнику по всій вибірці дорівнює 21,2.

Середній рівень сформованості загальної самоефективності є характерним для більшості студентів психологів – 81% (50 осіб). Завдяки чому їх можна охарактеризувати, як людей, які досить впевнені у власній ефективності та здатні застосувати свої знання та здійснювати дії, необхідні для контролю ситуації. Рівень виразності у середньому показнику по всій вибірці дорівнює 30,5.

Високий рівень загальної самоефективності було виявлено лише у 9,7% студентів (6 осіб) студентів психологів. Отже, їх можна охарактеризувати як людей впевнених у своїх можливостях і здатних легко та конструктивно взаємодіяти з суспільством. Рівень виразності у середньому показнику по всій вибірці дорівнює 37,4.

З метою виявлення наявності динаміки розвитку самоефективності особистості студентів різних курсів у процесі навчання у ВНЗ порівнюємо показники методики Шкали загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема у студентів психологів 1 та 5 курсів. Так, отримані нами дані були переведені у відсотки та інтерпретувалися в рамках даної методики та представлені у таблиці 2.4 та на рисунку 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка розвитку самоефективності студентів психологів 1 та 5 курсів а Шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема

Студенти	Низький рівень	Середній рівень	Високий рівень
1 курс (n =32)	12,5% (4 особи)	78,1% (25 осіб)	9,37% (3 особи)
5 курс(n =30)	6,67% (2 особи)	66,67% (20 осіб)	26,7% (8 осіб)

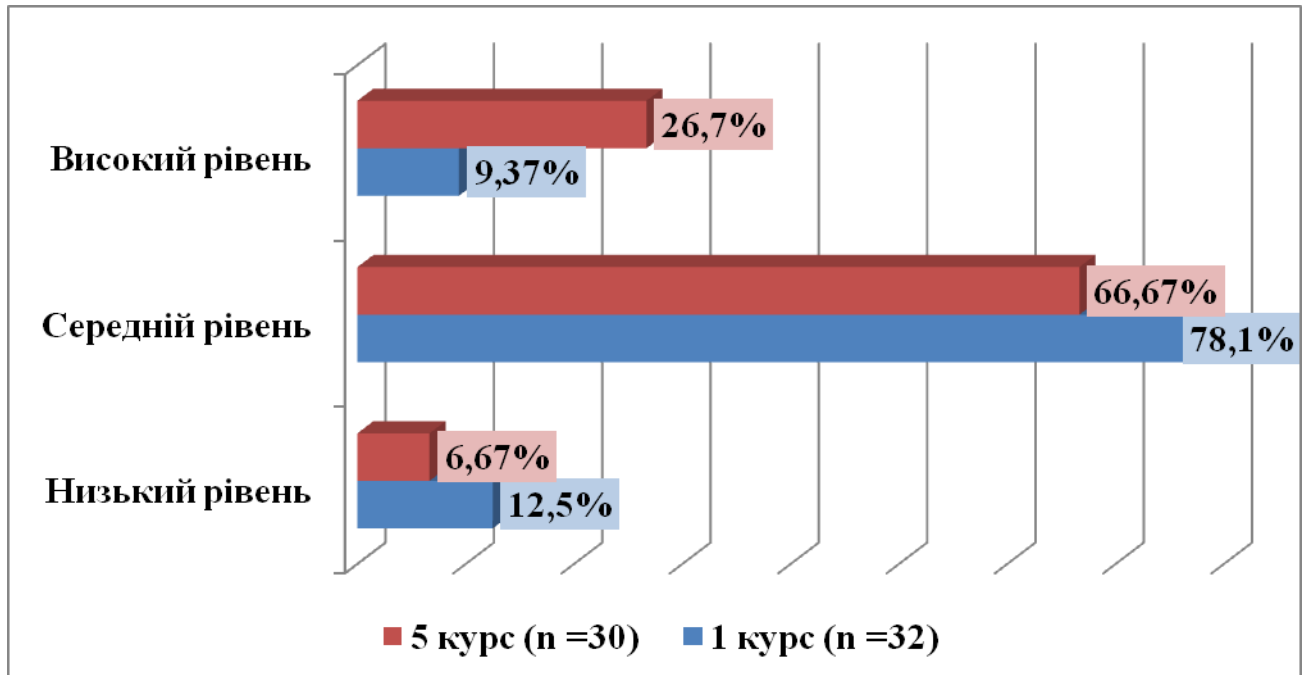


Рисунок 2.4. Динаміка самооефективності студентів 1 та 5 курсів за Шкалою загальної самооефективності Шварцера-Єрусалема

Результати таблиці 2.4 та рисунку 2.4 демонструють той факт, що серед студентів першого курсу переважає середній рівень самооефективності: 78,1% (25 осіб). Лише 12,5% (4 особи) мають низький рівень самооефективності, що свідчить про відносно невисокий відсоток студентів, які відчувають труднощі в усвідомленні своїх можливостей. Високий рівень самооефективності виявлено у 9,37% (3 особи), що вказує на незначну частку студентів, які впевнено оцінюють свої можливості в подоланні життєвих труднощів.

Серед студентів п'ятого курсу також домінує середній рівень самооефективності: 66,67% (20 осіб). Проте спостерігається зменшення частки осіб з низьким рівнем самооефективності до 6,67% (2 особи) у порівнянні з першим курсом. Натомість частка студентів з високим рівнем самооефективності значно зросла до 26,7% (8 осіб), що може свідчити про накопичення життєвого досвіду, впевненості у власних силах та адаптації до навчального процесу.

Порівняльний аналіз даних між студентами першого та студентами п'ятого курсів свідчить про наявність тенденції до зменшення кількості осіб із низьким рівнем самоефективності (з 12,5% до 6,67%) і зростання частки студентів із високим рівнем (з 9,37% до 26,7%). Ці результати можуть свідчити про позитивну динаміку розвитку самоефективності у студентів на протязі навчання у ВНЗ.

Можна припустити, що не всі студенти першого курсу знайшли себе, змогли спробувати себе в діяльності та проявити себе, з цим пов'язана певна невпевненість у ефективності своїх дій. Також, зауважимо, що на діаграмі 2.4 спостерігається тенденція, що студентів із високим рівнем самоефективності більше серед студентів п'ятого курсу, ніж на першому курсі, що свідчить про збільшення впевненості в ефективності своїх дій до закінчення ВНЗ. Ймовірно це пов'язано з розширенням професійних знань, підготовкою до більш серйозного етапу у житті, пов'язаному з пошуком роботи.

Таким чином, результати проведеного тестування студентів першого та п'ятого курсів демонструють важливість підтримки та розвитку самоефективності у студентів, особливо на початкових етапах навчання. Підвищення рівня самоефективності на старших курсах може бути зумовлене впливом освітнього середовища, особистісного росту та професійного становлення. Враховуючи це, нами були розроблені відповідні рекомендації.

2.3 Обґрунтування рекомендацій щодо розвитку готовності до професійної діяльності майбутніх психологів

Для розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності доцільно рекомендувати впровадження комплексної системи навчально-практичних заходів, спрямованих на розвиток професійної мотивації,

компетентностей і емоційно-вольових якостей, необхідних для ефективної роботи з майбутніми психологами.

1. У процесі адаптації студентам необхідно аналізувати, оцінювати та співвідносити свою діяльність з умовами ВНЗ. Тому їх професійний розвиток забезпечуватиме розвиток та формування цінностей особистості, усвідомлення та оцінку себе, своїх розумових та фізичних сил, мотивів та цілей поведінки, ставлення до майбутньої психолого-педагогічної діяльності та до самого себе.

2. Рівень сформованості психологічної готовності до професійної діяльності студентів визначається рівнем успішності їхньої навчальної діяльності, задоволеністю вибором професії та проявляється в активному позитивному ставленні до майбутньої професійної діяльності.

3. Розширення професійного самопізнання студентів передбачає актуалізацію їхнього потенціалу на конструктивний розвиток у напрямку особистісного та професійного зростання.

4. Для формування мотиваційних відносин студентів до професії необхідно їх формувати відповідно до рівня успішності навчальної діяльності, задоволеності вибором професії, бажанням реалізувати свої можливості та іншими факторами, що утворюють мотиваційну сферу діяльності студентів

5. Щоб не гальмувати розвиток психологічної готовності та здатності студентів до професійної діяльності, пов'язаних з усвідомленням мети своєї професії та засобів, необхідних для її досягнення, необхідна узгодженість соціального та особистісного смислів існуючої системи освіти.

6. Спрямовувати активність студентів на саморозвиток, залучати студентів до навчального процесу.

7. Стимулювати мотивацію до професійного розвитку щоб усвідомити причину дискомфорту, пов'язаних із труднощами адаптаційного періоду, до пошуку цінностей освіти та засобів професійної самореалізації.

8. Розвиток студентів здійснюється взаємодією об'єктивних та суб'єктивних чинників, у якому самооцінна діяльність виступає як основа процесу професійного розвитку та одним з її головних механізмів.

9. Відсутність практичної перевірки, наявності професійних здібностей веде до формування неадекватної професійної самооцінки, яка є основою саморегуляції особистості студента та головним механізмом його професійного розвитку.

10. Основним критерієм, що формує самооцінку студентів, є їхнє вміння спілкуватися з людьми, підтримувати міжособистісні контакти, що характеризується емоційно-позитивним ставленням до діяльності, надає впевненості в собі.

11. Адаптація до нового соціального середовища, колективу вишу та діяльності виражається у студентів у змінах функціональних станів, що впливають на перебіг процесу професійного розвитку залежно від загальної результативності навчальної діяльності.

12. У студентів усіх груп, у тій чи іншій мірі, простежується готовність до зміни мотивів, що визначають професійну діяльність, а також готовність до сприйняття інформації, здатної вплинути на професійну трансформацію їхньої особистості.

Таким чином, здійснений нами теоретичний та емпіричний аналіз особливостей розвитку психологічної готовності до професійної діяльності студентів показав, що цей процес визначає дві лінії розвитку: становлення студента як професіонала та становлення студента як суб'єкта власної життєдіяльності. Аналіз результатів проведеного дослідження дозволяє судити про недостатню гармонізацію даних ліній розвитку особистості студентів, що проявляється в деякій надмірності видів діяльності, що забезпечують особистісну самореалізацію та недостатню реалізацію дій з професійного розвитку.

Становлення студента як суб'єкта власної життєдіяльності включає всі процеси самовдосконалення – фізичне (розвиваючі види діяльності) і розумове, що реалізується виходячи з інформації, отриманої з різних джерел (книги, кіно, спілкування), немає професійної спрямованості. Розвиток психологічної готовності потребує спеціальної підготовки та знань. На підставі аналізу результатів співвідношення передумов, викладених нами в теоретичній частині та даних, отриманих у ході експериментального дослідження, ми виявили фактори, що ускладнюють як становлення, так і перебіг цього процесу: втрата інтересу до професії педагога-психолога; знеособленість предметів психолого-педагогічного циклу; форми провадження практичної професійної діяльності.

Результати нашого дослідження свідчать, що всю інформацію психолого-педагогічного циклу, одержувана студентами під час навчальної діяльності сприймається ними безвідносно до особистості, тобто особистісно не опосередкована. Це призводить до розбалансованості образів "Я" і "Я - майбутнє" (невдала соціалізація); невідповідності образів «Я-реальний» і «Я – ідеальний» (очікування неспіху); дезінтеграції у мотиваційній сфері (внутрішні конфлікти), обумовленої процесами адаптації. Відбувається неузгодженість у системі цінностей загалом – студенти не бачать мети свого майбутнього розвитку, не визначають цілей та спрямованості своєї активності з професійного розвитку. Тому для формування сталої моделі професійного розвитку студентів необхідне усунення інтересу з вивчення описово-нормативних моделей психологічного циклу до дослідження професійної свідомості власної особистості сприятиме формуванню рефлексивних навичок студентів, прийняттю цінностей особистості, яка самоактуалізується, прагненню до самоповаги, до відносної незалежності від зовнішніх впливів, формуванню емоційної стійкості та опірності до розвитку синдрому емоційного вигорання.

Більшість студентів не сформовано позитивне ставлення до психолого-педагогічної діяльності, простежується тенденція наростання негативного ставлення до професії у процесі навчання у вузі. Отже, студенти, засвоюючи програмний матеріал з дисциплін психолого-педагогічного циклу, не завжди усвідомлюють важливість кожної з них для своєї майбутньої професії, не вміють самостійно застосовувати отримані знання для вирішення психолого-педагогічних завдань та вдосконалення власної особистості. Тому, на думку, необхідно індивідуалізувати дисципліни психолого-педагогічного циклу. Такий підхід дасть можливість формуванню у студентів потреби у знаннях, допоможе виявити та розкрити особистісний потенціал студентів, стимулювати їхнє прагнення до самоактуалізації та професійного розвитку, що у свою чергу призведе до подальшого формування рефлексивних навичок, підвищення професійного інтересу та ціннісного ставлення до професії. На початку процесу навчання у рамках викладання психологічних дисциплін необхідно:

- акцентувати увагу студентів на протиріччях між змістом індивідуальної свідомості та суспільною свідомістю, що виникають на шляху особистості до досягнення мети, формувати потребу у їх вирішенні;

- Формувати у студентів «модель бажаного майбутнього» - уявлення про те, яким має бути професіонал, які знання, вміння і навички він повинен володіти.

Таким чином, у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін у студентів має бути сформоване адекватне уявлення про себе, про свої професійно-важливі якості, а також уміння взаємодіяти з іншими людьми, які мають бути реалізовані у реальній професійно-педагогічній діяльності.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №1

Час проведення:

90 хв Вправа "Вгадай про мене"

Мета: формування групової згуртованості та створення атмосфери відкритості.

Учасники вправи сидять у колі та у кожного мають бути наготові папір та олівець. Ведучий дає завдання написати учасникам три факти, які стосуються особисто них. Із цих трьох фактів два мають бути правдивими, а один – ні.

Один за одним кожен учасник говорить свої факти, решта намагаються зрозуміти, що і сказаного відповідає дійсності, а що - ні. При цьому всі думки мають бути аргументовані. Дана вправа дозволить учасникам відкритися і дізнатися про нове, цікаве про своїх колег. Так само як майбутнім психологам у професійній діяльності, ця вправа дозволяє чути і слухати колег і приймати їх з тими фактами та інтересами з якими вони є.

Вправа "Я впевнений у собі"

Мета: підвищення впевненості у собі як майбутньому фахівцю у професійній діяльності.

Ця вправа допоможе визначити свої сильні сторони як майбутнього професіонала та знайти ті якості, які раніше не були визначені як позитивні.

Учасники міркують про те, якими їм хотілося б стати: як поводитися, як ставитися до себе і оточуючих і т.д. Відповідно до цього кожен складає програму для свого "автопілота" за певною схемою, наприклад: "Я впевнений у собі - я доброзичливий". Кожна людина складає щонайменше 10 тверджень, весь час, починаючи зі слів «Я впевнений у собі...». Коли завдання виконано, кожен учасник читає її вголос так,

щоб у присутніх виникло переконання, що ця людина саме така.

Вправа «Я»

Мета: уточнення самооцінки у міжособистісній та професійній сфері особистості; бажання та прагнення досягти тих якостей «Я – ідеальний» у міжособистісній та професійній сфері.

Запропонувати намалювати чи написати про свої якості за схемою «Я – реальний, Я – ідеальний». У цій вправі ми охоплюємо дві сфери: міжособистісну (відносини, дружба, сім'я), професійну (студент, майбутній фахівець). По кожній сфері учасник має написати щонайменше по 10 якостей як позитивних, так і негативних. Це може бути малюнок, який відобразатиме якості або текст. Питання: чи існує "Я - ідеальний"? Що потрібно зробити, щоб стати ідеальним чи досягти тих якостей, які прописані у «Я – ідеальний»?

Рефлексія. Наприкінці заняття кожен учасник висловлює свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №2

Час: 90 хв

Вправа «Політ довіри»

Мета: створення довірчої та дружньої атмосфери.

Учасники стають у два кола. У середині кола стає один із учасників. Стоячи обличчям, кожному у колі він падає йому в руки і так по черзі до кожного учасника. Кожен має побувати в центрі кола.

Вправа «Колаж моєї професійної діяльності»

Мета: формування позитивної установки на подальшу професійну діяльність. Зараз ми з вами за допомогою техніки колажування створюватиме образ себе у професійній діяльності. Наша майбутня професійна діяльність – це те, чим ми займатимемося, що нас оточуватиме, який інструментарій у роботі використовуватимемо і т.д. Образи. Які малюнки виділяються у колажі – як смислові, значні теми. Як правило, картинка, яка особливо виділяється у колажі (зазвичай це найбільший за розміром образ), є найбільш значущою для учасника темою.

Однобокість колажу. Наявність чи відсутність у колажі різних сторін, що відображають тему. Наприклад, колаж на тему «який я» може повністю відображати професійну сторону учасника, а решта сфер життя може бути відсутнім. Як правило, у колажі відображається актуальне бачення ситуації, і часто побічно ця робота може відображати причини психологічних проблем учасників.

Форма вирізки (наприклад, всі вирізані картинки прямокутної форми), наявність чітких рамок навколо кожного зображення або, навпаки, вихід за рамки аркуша, коли зображення накладаються один на інший, щільно наповнюючи весь аркуш або під одним зображенням ховається інший і т.д.

Порожні простори або навпаки відчуття переповненості, хаосу від колажу з відсутністю вільного місця між образами. У разі можна проводити паралелі з життям особистості (наприклад, порожнеча, наявність білих плям чи насиченість і суєта у житті). Дуже часто людина надмірно заповнює своє життя, намагаючись у такий спосіб «втекти від себе», від своїх проблем. При цьому, як правило, надмірна переповненість колажу картинками (коли картинка наклеюється на картинку і так далі) може свідчити про внутрішню напругу, внутрішні конфлікти особистості. Порожні простори на аркуші (між образами) свідчать про наявність внутрішніх ресурсів особистості. Однак зовсім мала кількість образів, може свідчити про економію енергії, імпульсивність, замкнутість (не бажання розкривати своє внутрішнє) і можливо депресії. Техніка дозволяє чіткіше сформувати образи бажаного.

Матеріали, що використовуються: лист паперу формату А4, фломастери; газети, журнали, листівки, олівці, фломастери, клей ПВА, ножиці, музичний плеєр, музичні записи. З різних картинок створюється колаж, який відображає професійну діяльність кожного учасника. Якщо не знаходиться потрібна

ілюстрація – учаснику пропонується домалювати, чого не вистачає. Після завершення роботи автором вигадується назва колажу.

Запитання для обговорення колажу:

- Чи подобається те, що вийшло?
- Ти розумієш, куди рухаєшся?
- Якщо щось бентежить, як це можна змінити?
- Якщо колаж не подобається, що заважало зробити свій продукт таким, яким би хотілося?

- Хтось хоче поділитися своїм творінням та розповісти про те, що вийшло?

Рефлексія. Кожен учасник ділиться своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №3

Час: 90 хв

Вправа «Малюнок настрою»

Мета: актуалізація свого емоційного стану, створення позитивної атмосфери.

Зараз ми з вами дізнаємося один одного краще. Пропоную намалювати на аркуші паперу «Малюнок настрою». Цей малюнок буде відповідати вашому настрою. Ви можете показати, що у вас зараз "погана погода", "Сонячна", "штормове попередження" тощо. Учасники у яких «ясна», «спокійна» погода діляться своїми емоціями з тими, хто має «дощову» погоду (обіймають, лоскочуть, посміхаються тощо).

Вправа «Якості та можливості»

Мета: аналіз своїх професійних якостей та можливостей.

Час: 30 хв Учасникам пропонується відповісти на 4 питання:

1. Якими професійно-значущими якостями маю?
2. Які професійно-значущі якості хочу володіти?

3. Ким ти ХОЧЕШ бути?

4. Ким ти можеш бути?

Після аналізу своїх якостей, можливостей учасники обговорюють та обговорюють про те, що їм потрібно зробити для того, щоб мати ті чи інші якості. Рефлексія своїх здібностей.

Дана вправа показує та розкриває учаснику: ким він може бути і стати володіючи своїми якостями, наскільки реалістичні його можливості та якості, яка перспектива можливостей, скільки зусиль потрібно докласти для того, щоб мати важливі професійно-значущі якості для учасника.

Після того як учасник відповів на 4 питання, він розмірковує та записує ті професії, в яких він міг би себе реалізувати з ПВК, які він записав.

Запитання:

- Чи є бажання реалізуватися в тій професійній діяльності, на яку ви навчаєтесь?

- Чи прагне саморозвиватися для того, щоб здійснювати ту професійну діяльність, про яку мрієте?

- Чи вистачає вам знань, теоретичної основи для того, щоб її застосовувати у майбутній професійній діяльності?

- Що потрібно зробити зараз чи в перспективі, щоб задовольнити свою потребу реалізуватися у професії, про яку мрієш? Наприкінці рефлексія. Кожен учасник ділиться своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №4

Час: 90 хв

Вправа «Скажи ПРИВІТ без слів»

Ціль: прояв творчих здібностей, створення доброзичливої атмосфери

Кожен із учасників має невербально привітати групу. Це може бути як безконтактне вітання (помахати рукою, кивнути головою, зробити реверанс), так і контактне (стиснути руку, обійняти, поплескати по плечу).

Можна використовувати привітання, характерні для різних соціальних та етнічних: східні привітання, російсько-народне привітання та ін. Інші учасники групи відповідають на привітання так само, як з ними привіталися (кивають у відповідь, тиснуть простягнуту ним руку тощо).

Цю вправу можна виконувати і по колу, і в довільному порядку - в міру готовності або передачі м'ячика, іграшки та ін.

Для тренера ця вправа може мати додатковий діагностичний зміст. Хто із членів групи ініціював тісніший контакт? Хто спробував усунути від такого контакту? Хто був найбільш винахідливим? Як здійснювався потиск рук? І т.д.

Вправа «Найкраща»

Мета: формування позитивної установки, інтересу до майбутньої професійної діяльності.

Учасники поділяються на 2 команди. Кожній команді дається така інструкція: Зараз вам будуть запропоновані деякі незвичайні характеристики професій, а ви повинні назвати ті професії, які, на вашу думку, найбільше відповідають даній характеристиці. Наприклад, характеристика — найцікавіша професія, найвища оплачувана професія, найпотрібніша професія, пов'язана з розумінням інших людей, піклуватися про інших людей, творча і т.д. Які професії є най-най? У цій грі підвести до того, що професію, яку вони здобувають (педагог-психолог) – це всі названі характеристики. Адже можливо тут знаходяться майбутні психологи-консультанти, психологи приватних центрів, діагности, психологи в службі піару та реклами, психологи в політиці, а може бути дитячі психологи чи клінічні, а можливо, будуть ті, хто відкриє свої центри і застосовуватиме свої знання. у різних сферах. У процесі вправи ведеться

підрахунок балів. Команда, яка назвала найбільшу кількість професій та аргументувала свої відповіді, виграє у цій справі. Хто має пропозиції? Ким ви бачите себе? У вас зараз такий вік, коли ви можете все, знаєте достатньо і можете застосовувати це на практиці і не боятися, у вас вік змін та розвитку. А зараз, пропоную розписати або намалювати, як вам зручно так само в командах, які плюси ви бачите від того, що отримуєте дану професію. Можливо, чим вона подобається чи не подобається. Ми спростовуватимемо або навпаки погоджуватимемося. Наприкінці рефлексія. Кожен учасник ділитися своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №5

Час: 90 хв

Вправа «Ніхто не знає, що я...» Мета: створення сприятливої атмосфери в колективі

Кожен із учасників (по колу чи довільному порядку) доповнює фразу: «Ніхто у групі не знає, що я...». Наприклад: «Ніхто у групі не знає, що я сьогодні не почув дзвінок будильника», або «Ніхто у групі не знає, що найбільше на світі я люблю солоні огірки», або «Ніхто у групі не знає, що мені снилося сьогодні вночі ... І я нікому не скажу!».

Можна запропонувати учасникам інші фрази для доповнення:

«А сьогодні я кращий, ніж учора, бо...»;

«Я дуже радий тому, що я...»;

«Я готовий гори згорнути, бо...»;

«Ми всі сьогодні будемо...».

Важливо, щоб фрази мали позитивний чи жартівливий характер; їхнє продовження не повинно викликати в учасників якихось особливих труднощів, сумних думок чи надмірно глибокої рефлексії.

Вправа «Ставлення до вибору професії як незмінне»

Мета: актуалізація теоретичних та практичних знань у перспективній професійній діяльності.

У будь-якій сфері діяльності відбувається зміна занять, посад зі зростанням кваліфікації людини. При цьому найбільших успіхів досягає той, хто добре пройшов початкові щаблі.

Проаналізуйте ситуацію на ринку праці. З кожним роком з'являються нові професії. Будьте готові до того, що доведеться регулярно підвищувати кваліфікацію, освоювати суміжні спеціальності. Не бійтеся того, що ваш вибір зараз фатальним чином визначить всю вашу долю. Зміна вибору, освоєння нової спеціальності зробить вас цінним спеціалістом, затребуваним у міждисциплінарних сферах діяльності.

Перша професія, навіть якщо ви потім передумаєте і знайдете щось привабливіше, стане в нагоді в несподіваних ситуаціях. Наприклад, перша освіта мистецтвознавця допоможе юристу за своєю другою освітою розібратися у складних питаннях успадкування антикварних цінностей... Які міждисциплінарні, суміжні сфери своєї майбутньої професійної діяльності ви знаєте? (Соціологія, антропологія, політологія, культурологія, економічна психологія і т.п) і як вони можуть перегукуватися один з одним? Зараз пропоную вам назвати для вас найактуальніші, престижніші професії та описати, замалювати їх. Чим вони відрізняються від інших? Кожен сам для себе визначить, як можуть допомогти і бути затребуваними знання, вміння, навички та компетенції у тій чи іншій професії чи діяльності. Наприкінці рефлексія. Кожен учасник ділитися своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №6

Час: 90 хв

Вправа «Згадай мене»

Мета: створення робочої та відкритої атмосфери

Вправа допомагає налаштуватися на роботу, згадати, що відбувалося в групі, а також навчає учасників бути уважнішими один до одного.

Учасники сидять на стільцях у колі. Ведучий просить усіх протягом трьох хвилин уважно подивитися один на одного, звертаючи увагу на те, як виглядає сьогодні та чи інша людина, в якому він настрої, як поводить ся. Через три хвилини учасники повинні, кидаючи м'яч будь-кому з учасників, сказати, що нового порівняно з вчорашнім днем вони побачили у цій людині. Ведучий стежить, щоб м'яч побував у кожного учасника.

Після виконання вправи можна розпитати учасників, наскільки те, що вони чули, відповідало власним відчуттям, переживанням і т.д.

Як варіант можна просити учасників, перекидаючи м'яч, повторювати якусь фразу, яку вимовляв учасник протягом днів або кількох годин.

Вправа "Найкращий мотив"

Мета: вибір актуального мотиву групою для професійної перспективи.

Ведучий: "Наше завдання - вибрати найбільш правильний мотив вибору професії, тобто ту головну причину, з якої всі люди повинні обирати собі професію. Для цього я зачитуватиму по 2 мотиви. Ви шляхом обговорення і, можливо, голосування повинні прийти до думки, який мотив краще чи відповідає саме вам.

«Мотиви вибору професії»

Список мотивів містить 20 фраз:

1. Потребує спілкування з різними людьми
2. Подобається батькам
3. Припускає високе почуття відповідальності
4. Потребує переїзду на місце проживання

5. Відповідає моїм здібностям
6. Дозволяє обмежитися наявним обладнанням
7. Дає можливість приносити користь людям
8. Сприяє розумовому та фізичному розвитку
9. Є високооплачуваною
10. Дозволяє працювати близько від дому
11. Є престижною
12. Дає можливості для зростання професійної майстерності
13. Єдино - можлива в обставинах, що склалися.
14. Дозволяє реалізувати здібності до керівної роботи
15. Є привабливою
16. Близька до улюбленого шкільного предмета
17. Дозволяє одразу отримати хороший результат праці для інших
18. Обрана моїми друзями
19. Дозволяє використовувати професійні вміння поза роботою
20. Дає великі можливості виявити творчість

Ведучий зачитує 1-й та 2-й мотив, 3-й та 4-й... 19-й та 20-й. й мотив, 3-й та 4-й і т.д. Наприкінці вправи дискусія за мотивами. Для них важливим є і чому. Мета: створення відкритої та доброзичливої атмосфери

Для цієї вправи можна скористатися одним із сценаріїв вербального або невербального вітання.

Групи можна утворити за принципом "ті, хто поруч". Можливо, сформувати групи з тих, хто за мінімумом контактував у попереднє заняття або вступав у якісь конфліктні чи антагоністичні відносини, або вибрати для об'єднання у групу тих, хто планує виконувати разом наступну вправу (наприклад, рольової чи ділової гри) саме у такому складі.

Групам дається п'ятнадцять-двадцять секунд на роздуми, потім вони по черзі вітають інших своїх колег.

Мета: формування професійної компетентності. гру, пов'язану з майбутньою професійною діяльністю.

У групі учасники вибирають одного учасника, який витягне одну картку та отримає відповідно до тематики другу. картка – адміністрація у школі; 1 – педагог-психолог у приватному центрі – батько(и); – психолог у політиці, 2 – державний службовець; 1 – психолог у рекламі, 2 – клієнт(замовник). професіоналу у своїй професії. По черзі кожна команда демонструє свої ситуації. На їхню прохання допомогти. На одну команду виділяється 10 хв. почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він йде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №8

Час: 90 хв

Вправа «Командний твір»

Мета: створення атмосфери активності та відкритості.

Учасникам групи пропонується по колу складати розповідь: кожен по черзі вкладається однією фразою, а той, хто сидить праворуч, повинен розвинути думку в наступному реченні. Це може бути розповідь про попередній день: «Вчора ми робили те... А потім це... І досягли таких результатів...» Або формулювання цілей на день майбутній: «Сьогодні ми станемо успішнішими... поінформованими... активними...».

Вправа «Найяскравіший студентський момент»

Мета: формування позитивної мотивації до навчання у ВНЗ Учасникам пропонується розділитись на 2 групи. Кожній групі дається 15 хвилин на те, щоб вони згадали та обговорили 5 найяскравіших студентських моментів та 5 найцікавіших фактів, інформації тощо. з навчання. Учасники можуть розповісти історії будь-якого характеру. Команда може вибрати не менше двох учасників-

оповідачів. Група слухачів може ставити запитання. Після вправи відповісти на запитання: чим корисна ця вправа? Чи сподобалося завдання?

Вправа «Перспектива»

Мета: упорядкування планів, оптимізація майбутнього, особисті досягнення. Зараз я роздам вам картки. Вам потрібно буде продовжити фразу у певній тематиці: професійна діяльність, навчання. Я прошу вас заповнити ці картки. На виконання роботи 7-10 хвилин.

Я захочу.... _____

Я не хочу... _____

Мої плани... _____

Мої досягнення (або чим я пишаюся) _____

Рефлексія. Кожен учасник ділитися своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №9

Час: 90 хв

Вправа «Поділись з іншим»

Мета: формування емпатії, підвищення емоційного тону групи. Я прошу вас щиро, від щирого серця привітати один одного на цьому занятті. Обійміться, скажіть одне одному щось приємне. Поділіться позитивними емоціями, добротою та зарядом енергії.

Вправа "Мені вдалося!"

Ціль: підвищення мотивації до навчання нових видів діяльності.

Учасники по черзі або за бажанням встають і розповідають про якесь хобі, інтерес, заняття, яке їм подобається. Наприклад, вивчення арт-технік, кулінарія, фото та відео, в'язання, якісні шпаргалки тощо.

Після розповіді вони відповідають на три запитання:

1. Де може стати в нагоді це вміння?
2. Як їм вдалося цьому навчитися?
3. Чи могли б навчити когось? (або вже вчили)

Обговорення.

Усі учасники групи відповідають на запитання: чому з того, про що розповіли інші учасники, вам захотілося навчитися? Хто з учасників вас здивував? Змусив глянути на нього по-новому?

Рефлексія. Кожен учасник ділиться своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

ТРЕНІНГОВЕ ЗАНЯТТЯ №10

Час: 90 хв

Вправа «Рецепт гарного дня»

Мета: створення позитивної атмосфери.

Кожному учаснику пропонується розповісти свій рецепт хорошого дня. Наприклад, беремо щіпку бадьорості, додаємо її до гарного настрою. Доходимо до друзів і додаємо трішки веселих історій. Так само додаємо допитливості, кілька улюблених пар та розмов з коханими людьми. І готове! Для того, щоб було зрозуміло, починає ведучий. Якщо у когось, то виникають труднощі, то запропонувати допомогти групі. Ведучий пропонує згадати попередні заняття і записати або замалювати «З чого складається хороший педагог-психолог, психолог». Що наводять питання: Що повинен знати, вміти? Якими якостями мати?

Після завершення завдання кожному учаснику пропонується розповісти свій рецепт хорошого психолога. Відповісти на запитання: хотів би стати добрим психологом? Чи маєш уже чимось із перерахованого? Які проблеми виникали під час виконання роботи? Які побажання є до себе? Які побажання у групи до тебе?

Рефлексія. Кожен учасник ділитися своїми враженнями, свої емоції та почуття, що йому сподобалося/не сподобалося, чи було корисно, з чим він іде з цього заняття.

Висновки до розділу

В результаті проведеного емпіричного дослідження з метою визначення особливостей готовності майбутніх психологів до професійної діяльності, проведеного серед студентів першого та п'ятого курсів спеціальності «Психологія» Хмельницького національного університету, були отримані значущі дані, які свідчать про динаміку розвитку професійної самоідентичності, самоєфективності та уявлень про професійно важливі якості. Результати аналізу відповідей за методикою «Незакінчені пропозиції» виявили, що студенти першого курсу переважно орієнтуються на особистісні характеристики, такі як життєрадісність і роль ідеалу для дітей, тоді як п'ятикурсники віддають перевагу професійно важливим якостям, відповідальності та прагненню до професійного зростання. Це свідчить про поступове усвідомлення складності та багатогранності професії психолога у процесі навчання.

Дослідження за методикою Дж. Маддукса і М. Шеєра показало зростання рівня професійної, комунікаційної самоєфективності та самооцінки саме у студентів п'ятого курсу порівняно з першокурсниками. Зокрема, частка студентів із високим рівнем професійної самоєфективності зросла з 21,9% до 56,7%, комунікаційної самоєфективності – з 18,8% до 50%, а загальної самооцінки самоєфективності – з 25% до 63,3%. Ці дані свідчать про зростання впевненості студентів старших курсів у своїх можливостях і здатності досягати успіху в професійній діяльності, що може бути результатом здобутого практичного

досвіду, глибших теоретичних знань і адаптації до вимог професійного середовища.

Відповідно до результатів тестування за Шкалою загальної самооефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема встановлено, що серед студентів першого курсу домінує середній рівень самооефективності (78,1%), тоді як високий рівень зафіксовано лише у 9,37% респондентів. Серед студентів п'ятого курсу частка осіб із високим рівнем самооефективності зростає до 26,7%, що підтверджує тенденцію до збільшення впевненості у власних силах та розширення професійних компетенцій упродовж навчання.

Проведений порівняльний аналіз результатів тестування студентів першого та п'ятого курсів дозволяє зробити висновок про поступовий розвиток професійної зрілості майбутніх психологів. Молодші студенти, орієнтуючись на соціальні стереотипи та ідеалізовані уявлення про професію, демонструють менш сформоване усвідомлення специфіки діяльності, тоді як старшокурсники, спираючись на практичний досвід і набуті знання, глибше розуміють ключові вимоги до професії та орієнтуються на професійне зростання. Це свідчить про успішність освітнього процесу та його вплив на формування професійної ідентичності студентів.

Таким чином, отримані результати підтверджують важливість цілеспрямованого розвитку професійної самооефективності студентів на всіх етапах навчання, з особливим акцентом на початкові курси, коли студенти лише формують базові уявлення про професію. Розроблені рекомендації спрямовані на підвищення ефективності освітнього середовища з метою забезпечення підготовки конкурентоспроможних, впевнених і професійно зрілих психологів.

ВИСНОВКИ

Отже, поставлені завдання на початку нашого дослідження були виконані, а тому слід відзначити що вивчення готовності майбутніх фахівців до професійної самореалізації дозволило визначити її ключові складові: особистісну, теоретичну та практичну готовність. Було виділено два основні типи: загальну методичну та індивідуальну психологічну готовність, яка включає мотиваційний, орієнтаційний, операційний, вольовий і оцінювальний компоненти. Кожен компонент відіграє важливу роль у формуванні загальної професійної готовності. Ці елементи можуть змінюватися залежно від специфіки професії та діяльності. Студентський вік характеризується динамічним психічним розвитком, зокрема формуванням самоідентифікації, особистісних цінностей і зростанням самосвідомості. У цей період відбувається активний пошук соціальних ролей і відповідальності. Розвиток креативності та здатність до свідомого вибору є важливими складовими цього етапу. Загалом, це час для самовдосконалення та підготовки до дорослого життя. Психологічна готовність студентів до кар'єри в психології формується через усвідомлення їхнього потенціалу, розвиток знань, навичок і особистісних рис. Вона виникає в процесі професійної підготовки та враховує вимоги до роботи психолога. Ця готовність є динамічною, розвивається через навчання і практику, допомагаючи адаптуватися до викликів професії. Постійний саморозвиток і активна діяльність сприяють професійній ідентифікації та успішності студентів.

В результаті проведеного емпіричного дослідження з метою визначення особливостей розвитку готовності майбутніх психологів до професійної діяльності серед 62 студентів 1 та 5 курсів спеціальності «Психологія» Хмельницького національного університету, з них першого курсу – 32 особи, п'ятого курсів – 30 осіб. Загальна кількість піддослідних становила 62 людини було визначено наявність суттєвих відмінностей у сприйнятті професійно важливих якостей,

рівнях професійної та комунікаційної самоефективності, а також самооцінці самоефективності серед студентів першого та п'ятого курсів.

Результати тестування студентів, отримані за методикою «Незакінчені пропозиції», що розроблена авторами Д.М. Сакс та С. Леві демонструють той факт, що першокурсники орієнтуються переважно на особистісні характеристики психолога, такі як життєрадісність і роль ідеалу для дітей. Це свідчить про початкове, стереотипне сприйняття професії. Натомість студенти п'ятого курсу акцентують увагу на професійно важливих якостях, відповідальності та прагненні до професійного зростання, демонструючи більш глибоке розуміння вимог професійної діяльності.

Дослідження за методикою Дж. Маддукса і М. Шеєра засвідчило, що старшокурсники мають значно вищий рівень професійної, комунікаційної самоефективності та самооцінки самоефективності. Зокрема, частка студентів із високим рівнем професійної самоефективності серед п'ятикурсників становить 56,7%, що майже втричі більше, ніж серед першокурсників (21,9%). Схожі тенденції спостерігаються й за іншими шкалами, що вказує на підвищення впевненості у власних можливостях і готовності до вирішення професійних завдань.

Аналіз результатів за Шкалою загальної самоефективності Р. Шварцера і М. Єрусалема також підтвердив наявність динаміки у розвитку самомотивації та впевненості у студентів. Якщо серед першокурсників домінує середній рівень самоефективності (78,1%) і частка студентів із високим рівнем є незначною (9,37%), то серед старшокурсників спостерігається зростання високого рівня до 26,7% і суттєве зменшення кількості студентів із низьким рівнем (з 12,5% до 6,67%). Ці зміни відображають процес формування професійної зрілості та адаптації до специфіки майбутньої діяльності.

Отримані дані вказують, що розвиток професійної готовності студентів досягається через поєднання теоретичної підготовки, практичного досвіду та особистісного зростання. Старшокурсники, на відміну від першокурсників, демонструють усвідомлення складності професійної діяльності, що проявляється у пріоритетності таких характеристик, як відповідальність, здатність вирішувати проблеми та прагнення до саморозвитку. Натомість першокурсники орієнтуються на соціальні стереотипи, мають обмежене розуміння професійних вимог і вищу значущість таких характеристик, як життєрадісність і комунікабельність.

Підсумовуючи відзначимо, що результати дослідження свідчать про важливість створення сприятливого освітнього середовища, яке б стимулювало розвиток професійної самоєфективності студентів, особливо на початкових етапах навчання. Підвищення рівня саме на старших курсах пов'язане із впливом практичної діяльності, здобуття якої є критичним для формування професійної зрілості та ідентичності. Враховуючи це, нами були обґрунтовані відповідні рекомендації, які спрямовані на вдосконалення підходів до підготовки майбутніх психологів для забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці та ефективності в професійній діяльності.